

16+

Музей быў
для яе
святыняй
стар. 4

Казкі
без праўды
не бывае
стар. 5

У прасторы
паміж
зорак
стар. 13

Найлепшы падарунак

Фота Кастуся Дробава.

Берасцейская (Радзівілаўская) Біблія, 1563 г.

Галоўны экспанат, прадстаўлены на выстаўцы «Той самы падарунак да 1000-годдзя», якая нядаўна прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, — унікальны асобнік Берасцейскай Бібліі, набыты і падараваны Брэсту на яго тысячагоддзе. Адбылося гэта ў 2019-м — у гадавіну згадкі ў летапісе пра старажытны горад.

На вялікай сцэне падчас віншаванняў Кіраўнік дзяржавы перадаў у дар добра захаваны асобнік кнігі. Выданне гэтае сімвалічнае і для сучаснага Брэста, і для ўсёй Беларусі — унікальная, фэнаменальная з’ява, якая праславіла краіну ў час свайго ўзнікнення ў XVI стагоддзі і дагэтуль застаецца сімвалам-помнікам эпохі і сведчаннем высокага развіцця культуры таго перыяду. Гэта самы прыгожы і багаты кніжны помнік, які быў створаны на беларускіх землях ад пачатку кнігадрукавання і да XIX стагоддзя.

А выпусціла выданне ў свет першая друкарня, якая паўстала на тэрыторыі сучаснай Беларусі (ранейшыя, заснаваныя Францыскам Скарынам, Асёння знаходзяцца на тэрыторыі іншай краіны). Біблію гэтую называюць Радзівілаўскай, бо яна з’яўляецца самым яркім помнікам дзейнасці Мікалая Радзівіла Чорнага, у свой час самага багатага і ўплывовага дзеяча Беларусі.

«ЛіМ»-акцэнт

Узнагароды. Інструктар-касманавт-выпрабавальнік атрада касманавтаў расійскай дзяржаўнай карпарацыі «Раскосмас» Алег Навіцкі ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў. Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Гэтай узнагароды Алег Навіцкі ўдасцоены за значныя дасягненні ў асваенні космасу і вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне міжнародных сувязей. Уручаная яму ўзнагарода будзе захоўвацца на беларускай зямлі. «Гэта сапраўды вельмі высокі гонар, вельмі высокая ацэнка маёй працы, — зазначыў касманавт. — Я вельмі люблю Беларусь, зямлю, дзе нарадзіўся, якая мяне выхавала. Напэўна, гэтая загартоўка дапамагае мне спакойна ісці па жыцці. Я заўсёды ведаю, што тут мой дом».

Спачванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка выказаў шчырыя спачуванні родным і блізім Героя Савецкага Саюза Васіля Мічуріна. «Пайшоў з жыцця чалавек вялікай асабістай мужнасці, непакіснай стойкасці, сапраўдны патрыёт сваёй Айчыны. Васіль Сяргеевіч — яркі прадстаўнік пакалення герояў-пераможцаў. Яго жыццё — прыклад самаадданай службы сваёй краіне і народу, вернасці высокім грамадзянскім каштоўнасцям і ідэалам, маральным прынцыпам», — гаворыцца ў спачуванні.

Рэферэндум. «Упэўнены, рэферэндум расставіць усе кропкі над “і”, прадэманструе мудрасць беларускага народа», — заявіў старшыня Палаты прадстаўнікоў Уладзімір Андрэйчанка на закрыцці шостага сесіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь сёмага склікання, паведаміла БелТА. «Задачы, якія ставяць перад краінай у Год народнага адзінства, запатрабавалі зладжаных дзеянняў усіх органаў улады па абароне суверэнітэту, базавых каштоўнасцей беларускага народа і забеспячэнні дастойнага ўзроўню жыцця нашых грамадзян. Галоўны вынік праведзенай работы ў тым, што нацыянальная эканоміка працягвае расці, прадпрыемствы працуюць, павялічваюцца аб’ёмы экспарту, а на вуліцах гарадоў забяспечаны законнасць і парадак. Гэта даказвае эфектыўнасць мер, прынятых Кіраўніком дзяржавы, па захаванні краіны і прыцягненні ўсіх патрыятычных сіл грамадства да абмеркавання стратэгіі яе развіцця», — падкрэсліў Уладзімір Андрэйчанка.

Адукацыя. Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь сёмага склікання прынялі ў другім чытанні законапраект «Аб змяненні Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адукацыі». «Кодэкс максімальна ўлічвае пажаданні грамадскасці, дэпутатаў, зацікаўленых міністэрстваў і ведамстваў, — зазначыў старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Ігар Марзалюк. — Прыняты да ўвагі пажаданні бацькоў, звязаныя з магчымым прымальным непасрэдным ўдзел у працэсе навучання дзіцяці ў школе, атрымліваць вынікі ўсіх яго праверак, тэсціраванняў, абследаванняў».

Праекты. Манаграфія «Беларуская архітэктура XX — пачатку XXI стагоддзя» аўтарскага калектыву выдавецтва «Беларусь» пад кіраўніцтвам Армена Сардарава атрымала дыплом «За найлепшую публікацыю» на Рэспубліканскім конкурсе XIV Нацыянальнага фестывалю архітэктуры, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Паводле стваральнікаў, у манаграфіі змешчаны навуковы аналіз развіцця беларускай архітэктуры за 1900—2020 гады. Аўтары разгледзелі ўсе яе тыпы: гарадскі, вясковы, вытворчы, сакральны, рэкрэацыйна-ландшафтны і камунікацыйны. Прасачылі эвалюцыю асобных жанраў і відаў архітэктуры, адзначылі асноўныя яе тэндэнцыі.

Гісторыя. У Гомельскім палацава-паркавым ансамблі ладзілася лекцыя-прэзентацыя археалагічных знаходак. Присутныя даведліся пра вынікі раскопак, новыя паступленні ў музей і вынікі навуковых пошукаў. Былі прадстаўлены матэрыялы даследаванняў экспедыцый супрацоўнікаў музея і Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны пад кіраўніцтвам доктара гістарычных навук Алега Макушнікава. Перш за ўсё прапанавалі пазнаёміцца з помнікамі археалогіі, дзе сумесна пражывалі радзімічы і дрыгавічы, пахавальным абрадам X ст., архітэктурай Гомеля.

Канцэрты. «Калядныя мроі Адама Міцкевіча» — імпрэза пад такою назваю адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Вечар быў напоўнены музыкай на словы паэта. Прагучалі прысвечаныя яму інструментальныя творы. Акрамя таго, госці імпрэзы даведліся пра цікавыя факты з біяграфіі Адама Міцкевіча: як свята Раства звязана з яго дэбютным вершам, дзе ён адзначаў свае апошнія імяніны перад ад’ездам з радзімы і якой была яго любімая песня-калядка. Удзел у канцэрце бралі салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Да свята. Літаратурны музей Петруся Броўкі запрашае дзяцей на святочную праграму «Новы год у Броўкі». Да 16 студзеня кожны госьць зможа знайсці для сябе нешта цікавае. Набываючы ўваходны білет, хлопчыкі і дзяўчынкі наведваюць спецыяльную экскурсію па кватэры народнага паэта з эстэтыкай савецкага Новага года, дзе прадстаўлены ўпрыгажэнні, паштоўкі і іншыя рэчы мінулага стагоддзя. Юныя наведвальнікаў парадую і майстар-клас па стварэнні віншавальных паштовак, якія можна будзе адразу адправіць блізім.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

стасункі

Беларуска-ўзбекскі творчы праект

У Выдавецкім доме «Звязда» адбылася рабочая сустрэча кіраўніцтва з дэканам сумеснага беларуска-ўзбекскага факультэта інавацыйнай педагогікі Ташкенцкага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Нізамі Амілхонам Ісмаілавым.

Адзін з кіраўнікоў у галіне рэалізацыі сумесных беларуска-ўзбекскіх адукацыйных праектаў наведаў Мінск з мэтай пашырэння гуманітарных стасункаў паміж краінамі. Спадар А. Ісмаілаў у размове з дырэктарам — галоўным рэдактарам Выдавецкага дома «Звязда» Алесем Карлюкевічам адзначыў

медыйную, кнігавыдавецкую вагу ў наладжванні такіх стасункаў.

Расказаў пра тое, што ў Ташкенцкім педагогічным універсітэце навучаюцца студэнты, якія займаюцца і на факультатыве беларускай мовы. Апошнім часам менавіта іх намаганнямі былі арганізаваны вечарыны, прысвечаныя творчасці народных паэтаў Беларусі Якуба Коласа і Максіма Танка. Прайшла ва ўніверсітэце, якому нададзена імя паэта — Нізамі, і імпрэза, прысвечаная жыццю і творчасці берасцейскай паэтэсы Ніны Мацяш. Чацвёрты год запар будучыя ўзбекскія педагогі ўдзельнічаюць у «Зорным

паходзе» студэнтаў Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

Размова ў «Звяздзе» ішла пра выданне кнігі ўзбекскіх народных казак на беларускай і ўзбекскай мовах. Мяркуецца, што ўдзел у гэтым творчым праекце прымуць беларускія кніжныя графікі Спадару Амілхону Ісмаілаву была перададзена бібліятэчка кніг Выдавецкага дома «Звязда». Сярод іншых выданняў — і том з серыі «Сугучча сэрцаў: Беларусь — Узбекістан», дзе на рускай мове прадстаўлены творы сучасных беларускіх і ўзбекскіх пісьмennisкаў.

Сяргей ШЫЧКО

прэзентацыі

Па ўяўленне — у краіну маленства

Шмат цікавага і пра ўласны творчы шлях, і з гісторыі стварэння кніг расказалі ў «Акадэмкнізе» літаратары, чые вершы, апавесці і апавяданні нядаўна пабачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Іна Фралова, аўтар кніг для дзяцей «Апельсін» і «Рамонкі на асфальце», разважала аб тым, што кожны чалавек нараджаецца з якім-небудзь талентам, і калі дзіця любіць гуляць з рыфмамі і словамі, магчыма, перад вамі — будучы пісьменнік. Калі школьніку цяжка даюцца мовы, хто ведае, можа, ён будзе распрацоўшчыкам касмічных тэхналогій ці вынаходнікам спосабу вандроўкі ў часе...

Міхась Пазнякоў, акрамя расповеду пра кнігу вершаў для маленькіх пад назвай «Канцэрт», згадаў цікавыя старонкі з гісторыі сваёй працы на пасадзе

Фота Кастуся Дробава.

Падчас прэзентацыі.

Сустрэча адбылася ў фармаце дыялогу. Присутныя — а ў асноўным гэта былі школьнікі — ахвотна ўключыліся ў гульні-размову: адгадвалі так званыя загадкі-амонімы, перакладалі з рускай мовы на беларускую і наадварот складаныя назвы і паняцці, адказвалі на пытанні пра свае захапленні.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

конкурсы

Гучала паэзія

У Доме літаратара адбылося ўрачыстае падвядзенне вынікаў Мінскага гарадскога літаратурнага конкурсу чытальнікаў паэзіі сярод студэнтаў і старшакласнікаў. У творчым спаборніцтве бралі ўдзел шматлікія аматары высокага паэтычнага слова.

Удзельнікі конкурсу чыталі два вершы. Адзін — класіка беларускай паэзіі, другі — сучаснага беларускамоўнага ці рускамоўнага паэта Беларусі. Журы пад кіраўніцтвам старшыні Мінскага гарадскога адзялення СПБ Міхася Пазнякова вызначыла дзесяць лаўрэатаў. Сярод іх — студэнты БДПУ імя Максіма Танка Лілія Карафізі, Юліяна Галыкевіч, Віялета Новікава і Арына Кот; студэнты БДУІР Арцём Бальшуноў, Валерыя Гаўрыленка, Ларыса Лашкевіч, Соф’я Платонава і Ірына Шыкалава, а таксама вучань СШ № 164 Арцём Сяргіевіч.

Пераможцам уручаны дыпламы і памятныя падарункі. А Юліяна Галыкевіч залічана пазаштатным артыстам Мінскага гарадскога тэатра паэзіі.

Павел КУЗЬМІЧ

памяць

У гонар пісьменніка-чэкіста

Вершы класікаў беларускай літаратуры, прысвечаныя Мікалаю Калінковічу, сталі лейтматывам сустрэчы ў СШ № 3 г. Лунінца. Пасля кароткага аповеду пра радзімазнаўцу і знаёмства прысутных з вершамі Сяргея Панізініка і Віктара Шніпа, прысвечанымі пісьменніку-чэкісту, пачалася цырымонія ўзнагароджання.

Старшыня суда Лунінецкага раёна Міхаіл Дзенісовіч, які 20 гадоў таму адкрываў конкурс юных чытальнікаў вершаў краязнаўчай тэматыкі, выказаў падзяку арганізатарам за захаванне традыцыі. Начальнік аддзела УКДБ па Брэсцкай вобласці Анатоль Сацута ўручыў дыпламы памяці літаратара. За патрыятычнае

выхаванне падрастаючага пакалення адзначаны бібліятэкар лунінецкай гімназіі Ірына Раманчук і метадыст-інструктар гарадской арганізацыйнай структуры ДТСААФ Алена Пятрэнка.

Дарэчы, падраздзяленні Лунінецкага ўчастка чыгункі заснавалі ўзнагароды ў памяць герояў кніг Мікалая Калінковіча, якія спрыялі развіццю культуры ў райцэнтры. Дыпламы і падарункі атрымалі калектывы політэхнічнага і сельскагаспадарчага каледжаў, сярэдніх школ № 4 і № 3 за праграмы па духоўна-патрыятычным выхаванні. Бібліятэкары Вера Скіба (політэхнічны каледж) і Алена Арашкевіч (СШ № 3) адзначаны за правядзенне літаратурна-асветніцкіх імпрэз.

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

Найлепшы падарунак

Кніга стала першым перакладам з арыгінальных моў на жывыя мовы таго часу ва Усходняй Еўропе — яна паслужыла асновай і прататыпам для далейшых пошукаў і біблейскіх праектаў, у тым ліку для Астрожскай Бібліі.

У выданні фаліянтнага фармату шмат цудоўна выкананых гравюр, больш ад паўтары тысячы старонак. Кніга ўражвае. Але 50 гадоў таму ў Беларусі не заставалася ніводнага яе асобніка...

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

— Дзякуючы пэўным намаганням і спонсарскай падтрымцы атрымалася зрабіць магчымым вяртанне асобніка Берасцейскай Бібліі, яшчэ нядаўна такая мара ўспрымалася як фантазія. Але дзякуючы імператарам некаторых людзей яна стала рэальнасцю, — дзяліўся падчас экскурсіі намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша.

Сёння Берасцейская Біблія шырока ўвайшла ў культурную прастору і стала сімвалам ушанавання і гонару за дасягненні папярэднікаў. Пасля атрымання кніга была перададзена ў Музей гісторыі горада Брэста. Адмыслова для яе захоўвання выканалі вітрыну з тэмпературным рэжымам, мікракліматам. Было зроблена навуковае апісанне кнігі, алічбаванне, ёсць дамоўленасць аб правядзенні рэстаўрацыйных работ.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

з нагоды

Святочны вечар

На вялікай сцэне Белдзярж-філармоніі 26 снежня адбудзецца святочны канцэрт «*Christmas songs by ArtGrand*», які абячае падарыць наведвальнікам незабыўныя эмоцыі, навагоднюю атмасферу і святочны настрой.

Гасцей чакае яскравая і разнастайная музычная праграма. У выкананні салістаў Белдзяржфілармоніі і педагогаў вышэйшых навучальных музычных устаноў у першым аддзяленні прагучаць вядомыя кампазіцыі П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, А. Барадзіна, А. Вівальдзі, І. С. Баха, І. Альбеніса і Р. Штрауса. Будуць задзейнічаны самыя розныя музычныя інструменты: раэль, гітара, флейта, скрыпка, віяланчэль і нават арган.

Другое аддзяленне не менш насычанае. Першым у выкананні Арцёма Шаплыкі прагучыць саўндтрэк з кінастужкі «Адзін дома». Вольга Міцкевіч, Лізавета Марозава, Сяргей Міцкевіч, Дар'я Елісеева, Юлія Ражкоўская, Аліка Духноўская, Ангеліна Можар, Лэйла Акберова, Таццяна Лук'янава і Эдуард Цішкевіч выканаюць такія кампазіцыі, як «Ціхая ноч» Фр. Грубера, «Аднойчы ў снежнай» з мультфільма «Анастасія», «*Last Christmas*» Дж. Майкла, «В лесу родилась ёлочка» ў джазавай апрацоўцы Л. Бекмана, «*Happy New Year!*» Б. Андэрсана і Б. Ульвеуса, «*It's the most wonderful time of the year*» Э. Пола, Дж. Уайла, «*My way*» К. Франсуа, П. Анкі. «*Christmas songs by ArtGrand*» — выдатная магчымасць падарыць сабе вечар цудоўнай музыкі і разам з таленавітымі музыкантамі настроіцца на пазітыўную хвалю перад святамі.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

на развітанне

«Сюды я буду зноў і зноў вяртацца...»

Сумная вестка прыйшла з Масквы — там памёр Валерый Калінічэнка, ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна, член Саюза пісьменнікаў Расіі, заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі.

Нарадзіўся будучы журналіст і пісьменнік 21 жніўня 1949 года ў вёсцы Уборкі Буда-Кашалёўскага раёна. У Кашалёўскай сямігодцы скончыў першы клас. Потым была Ратміравіцкая школа. Гэта ўжо Акцябрскі раён, куды яго маці Марыю Цімафееўну (яна была па адукацыі лесаводам) накіравалі працаваць у лясніцтва. Пасля сям'я пераехала ў гарадскі пасёлак Акцябрскі, дзе ён скончыў сярэдняю школу.

У далейшым яго «ўніверсітэтамі» сталі Мінскі аўтамеханічны тэхнікум, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, дзе вучыўся на факультэце журналістыкі. На гэты час прыпадаюць і першыя публікацыі ў перыядычных выданнях. Журналісцкі шлях пачынаўся ў 1971 годзе ў рэдакцыі Буда-Кашалёўскай раённай газеты «Авангард», якой аддаў амаль дваццаць гадоў жыцця. Дэсяць з іх быў рэдактарам выдання. І ўвесь час пісаў вершы. Першымі крытыкамі большасці твораў сталі чытачы «Авангарда».

Пасля чарнобыльскай аварыі ў сувязі з хваробай жонкі па парадзе дактароў В. Калінічэнка вымушаны быў пераехаць у г. Шатура Маскоўскай вобласці, дзе ўзначаліў раённую газету «Ленінская Шатура». Пазней ён заснаваў там выдавецтва, у якім убачыла свет некалькі дзясяткаў кніг як падмаскоўных, так і сталічных паэтаў ды празаікаў, у тым ліку членаў Саюза пісьменнікаў Расіі. Выдавецтва ў той няпросты час плённа супрацоўнічала з краязнаўцамі, гісторыкамі, аматарамі прыроды, іншымі

Да канца падпіскі засталася некалькі дзён!

Падпісання на газету творчай інтэлігенцыі «Літаратура і мастацтва» можна ў любым аддзяленні сувязі РУП «Белпошта» ці самастойна аформіць інтэрнэт-падпіску на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска» (ёсць падрабязная інструкцыя).

Праз аддзяленні сувязі можна аформіць падпіску і на абаненцкую скрыню, з дастаўкай дадому і з уручэннем з рук у рукі.

РУП «Белсаюздрук» ажыццяўляе прыём падпіскі ў кіёсках і «да запатрабавання».

А яшчэ — па інтэрнэце (з дапамогай пластыкавых электронных карткаў, электронных грошай) ці праз аўтаматызаваную сістэму Адзінай разлікова-інфармацыйнай прасторы (АРИП).

А чаму б не атрымаць свежы нумар напярэдадні выхаду папяровага варыянта? Для гэтага патрэбна толькі аформіць падпіску на PDF-версію газеты на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска».

да ведама

Пад гукі скрыпкі, кантрабаса...

На Малой сцэне Вялікага тэатра Беларусі прайшоў юбілейны канцэрт струннага квінтэта «Серэнада», якому споўнілася 15 гадоў. У праграме святочнага вечара гучалі творы гурта самых розных перыядаў — як добра знаёмыя публіцы, так і тыя, што выконваюцца рэдка.

Разам з калектывам выступіла і яго мастацкі кіраўнік — вядучая салістка Вялікага тэатра заслужаная артыстка Беларусі Таццяна Траццяк.

Струнны квінтэт «Серэнада» нарадзіўся ў снежнай роўна 15 гадоў таму. За гэты час было створана больш як 20 цікавых праграм. Склад на працягу існавання калектыву мяняўся. Сёння «Серэнада» — артысты аркестра Вялікага тэатра Генрых Мацкевіч (скрыпка), Алена Макуца (скрыпка), Сяргей Траццяк (альт),

Дзяніс Макарэвіч (віяланчэль) і Геннадзь Казачэнка (кантрабас).

Ідэя стварэння квінтэта належыць Таццяне Траццяк. Яна выступае аўтарам аранжыровак музычных твораў і ідэйным натхняльнікам. Між тым адным з музычных падарункаў падчас канцэрта была магчымасць пачуць яе не толькі як таленавітую спявачку, але і як піяністку. Да таго ж удзел у святочнай імпрэзе ўзяў артыст аркестра Вялікага тэатра Міхаіл Канстанцінаў (ударныя).

Найбольш цёпла публіка сустрэла такія кампазіцыі, як «*Libertango*» Астара П'яцолы, «*Besame mucho*» Кансуэлы Веласкес, «*Por una cabeza*» Карласа Гардэля, «Вальс Марго» Рышара Гальяно... І нават такая непрыемная выпадковасць, як парваная падчас канцэрта струна віяланчэлі, не здолела сапсаваць святочны вечар.

Яўгенія ШЫЦЬКА

творчымі асобамі, якія атрымалі магчымасць данесці свае думкі, уражанні, хваляванні, спадзяванні да шырокага кола чытачоў. У гэты перыяд наш зямляк завяршае і выдае раман «Асуджаныя на шчасце», аповесць «Тайнае галасаванне», пісаць якія пачынаў яшчэ ў Беларусі.

Пераехаўшы ў Маскву, Валерый Калінічэнка працаваў у розных выданнях, у тым ліку ў выдавецтве «Дарогі» Міністэрства транспарту Расіі. З мандам гэтага паважанага ведамства аб'ехаў практычна ўсю краіну ад Калінінграда да Сахаліна. Неаднаразова бываў за мяжой. Акрамя выдавецтва «Дарогі», у розныя перыяды маскоўскага жыцця яму давялося працаваць у выдавецтвах «Мегаполис-Континент», «Экономика и жизнь», «Реальная экономика». Доўгі час быў галоўным рэдактарам часопіса «Русский инженер» — цэнтральнага друкаванага выдання Маскоўскай канфедэрацыі прамыслоўцаў і прадпрыемальнікаў.

Выйшаўшы на пенсію, Валерый Іванавіч займаў пасаду галоўнага рэдактара

міжнароднага часопіса «Безопасность: наука и технологии».

І плённа працягваў займацца літаратурнай працай. Пісаў на роднай мове. Яго паэтычныя радкі друкаваліся на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісах «Полымя» і «Нёман», а таксама ў маскоўскіх выданнях у перакладзе на рускую мову.

Акрамя рамана «Асуджаныя на шчасце» і аповесці «Тайнае галасаванне», Валерый Калінічэнка выдаў зборнікі вершаў «Зорны дождж», «На залатым ганку», «Роднасць», «Гасцінец», «Баравое лядо», «Объять необъятное надо», «Ромашковые берега»...

Пры першай магчымасці Валерый Іванавіч наведваўся на Буда-Кашалёўшчыну. Сустракаўся з землякамі, радаваў іх сваімі паэтычнымі радкамі, чэраў натхненне для новых твораў. Амаль усе прэзентацыі новых кніг ён стараўся правесці ў Буда-Кашалёве і Мінску.

Сёння, як ніколі, прыгадваюцца яго радкі:

Я ведаю, кут родны, тваю мару.
Ты хочаш шчасце вымяраць людзей
Не нафтаю і газам, як пачвары,
А колькасцю народжаных дзяцей.
Ад буды кашалёўскай стала звацца
Зямля, дзе нарадзіўся я і рос.
Сюды я буду зноў і зноў вяртацца,
У твой блакіт і цішыню бяроз...

Ён будзе вяртацца на сваю малую радзіму, да сваіх землякоў. Як і абяцаў. Толькі цяпер ужо — у вершах. Будзе вяртацца да ўсіх нас, хто яго ведаў, цаніў, паважаў.

Бывай, Валерый Іванавіч. Ты назавеш застанешся ў нашай памяці.

Анатоль ЗЭКАЎ,
Васіль ТКАЧОЎ,
Мікола ЧАРНЯЎСКІ

«ЛіМ»-люстэрка

Вядомая арганістка, лаўрэат міжнародных конкурсаў Хірока Іноўэ (Японія — Расія) выступіць сёння ў Белдзяржфілармоніі. Святочную праграму «Калядная фантазія» яна прадставіць у рамках цыкла канцэртаў музыказнаўцы Вольгі Савіцкай «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва». Увечары прагучаць творы Іагана Себасц'яна Баха, Аляксандра Гільмана, Сезара Франка, Эжэна Жыгу ды іншых, паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны». Хірока Іноўэ скончыла Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю як піяністка і арганістка. З 2000-х стала працуе ў Расіі. Часта знаёміць прыхільнікаў арганнага мастацтва з музыкай яе роднай Японіі — у сольных праграмах і ў творчых праектах са спевакамі і музыкантамі з краін Паўднёва-Усходняй Азіі. Разам з музыкай Усходу ў праграмах заўсёды гучаць творы рускіх кампазітараў. Практычна штогод яна выступае ў зімовых канцэртах Белдзяржфілармоніі. Акрамя таго, удзельнічае ў Міжнародным фестывалі арганнай музыкі «Званы Сафіі».

Адкрыццё выніковай выстаўкі «Мастацтва жывога агню» XVII Міжнароднага пленэру па кераміцы «АРТ-Жыжаль» адбылося ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Л. Шчамялёва, гаворыцца на сайце Музея гісторыі горада Мінска. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 60 твораў, выкананых майстрамі ў розных тэхніках. Праект закліканы аб'яднаць вакол творчай дзейнасці мастакоў-керамістаў шырокае кола гледачоў, спецыялістаў, аматараў мастацтва, паказаць высокую выніковасць і значны ўзровень дасягненняў пленэрнай работы ў галіне керамікі. У 2021 годзе пленэр, у якім прынялі ўдзел 17 прафесійных мастакоў-керамістаў з шасці краін (Беларусі, Грузіі, Малдовы, Перу, Расіі, Украіны), праводзіўся ў рамках Года народнага адзінства ў Беларусі. Тэма пленэру — «Фальклор і міфалогія ў мастацтва сучаснай керамікі». Дэвіз — «Ад традыцыі да сучаснасці праз вопыт майстэрства».

Удзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа падрыхтавалі экспазіцыю «Дружбы праменні: Якуб Колас і Казахстан», перадае БелТА. Беларускі пясняр быў знаёмы з многімі паэтамі Казахстана. З імі ён сустракаўся падчас з'ездаў і іншых публічных мерапрыемстваў. Асабіста ведаў класіка казахскай літаратуры Сабіта Муканова. У бібліятэцы Якуба Коласа была яго кніга «Сыр-Дар'я». На 70-гадовы юбілей Якубу Коласу ад імя пісьменнікаў Казахстана была прыслана віншавальная паштоўка на рускай мове, а вядомы паэт Таір Жарокаў падарыў яму мужчынскі нацыянальны халат і цюбейку. Цяпер гэта экспаната фондэў музея, якія паказваюць на выстаўцы. У экспазіцыі можна знайсці экзэмпляр кнігі Якуба Коласа «Вершы», падпісаны паэтам Каліжанам Бекхажынам. «Гэтая кніга — яскравы прыклад цесных сувязей айчыннага класіка і казахскіх мастакоў слова», — дадалі ў музеі.

Дзяржаўны музей гісторыі расійскай літаратуры імя У. І. Даля адкрывае ў цэнтральным будынку экспазіцыю пісьменніка Андрэя Платонава, дзе адлюстравана абстаноўка яго кватэры і свет тэкстаў пісьменніка. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», новая прастора складаецца якраз з дзвюх частак. Першая адпавядае «кватэрнай» ідэі ўсяго Музея гісторыі літаратуры XX стагоддзя і прадстаўляе свет сям'і пісьменніка. Другі пакой — гэта майстэрня, дзе наведвальнік аказваецца ўнутры платонаўскіх тэкстаў. Яны ўзнікаюць на экране, акцэнтуючы ўвагу на розных сэнсавых аспектах творчасці Платонава. Сучаснае прачытанне вобразаў платонаўскай прозы прадстаўляюць інсталяцыі і партрэты Мікалая Наседкіна, а таксама ілюстрацыі Льва Саконова.

Аляксандр Сакураў завяршае работу над новым фільмам «Казка». Стваральнікі рыхтуюцца ў студзені 2022 года прапанаваць яго адборачным камісіям фестывалю, перадае «ИТАР-ТАСС». «Гэта казачная гісторыя, фантастычная — жанр абсалютна новы для мяне — аб падзеях Другой сусветнай вайны. Чыстая казка, усё — выдумка. Такі абсалютна для мяне новы мастацкі ўчынак», — падкрэсліў Аляксандр Сакураў. Рэжысёр вырашыў не раскрываць імёны акцёраў, якія здымаліся ў карціне. «Не буду нічога апырэджваць. Там шмат персанажаў і многа вельмі добрай акцёрскай работы», — адзначыў ён, дадаўшы, што расійскія артысты ўдзел не прымалі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Жывое срэбра

Да 130-годдзя з дня нараджэння Уладзіслава Луцэвіч

Уладзіславу Францаўну Луцэвіч сёння мы ведаем як жонку Янкі Купалы. У юнацтве яе звалі Станкевічанка. «Włada Stankiewiczanka» пазначана беларускай лацінкай на яе візітоўцы.

Нарадзілася яна ў мястэчку Вішнева Ашмянскага павета. Цяпер гэтая вёска належыць Валожынскаму раёну Мінскай вобласці. Дзед Уладзіслава — Вінцэнт Станкевіч — удзельнічаў у паўстанні 1863—1864 гг., быў знаёмы з Адамам Міцкевічам, сябраваў з Францішкам Багушэвічам. Бабуля Тэкля падчас паўстання была медсястрой. Бацька Уладзіслава Франц служыў лясным аб'ездчыкам у Каралінове. Маці Эмілія Манэ — французжанка па паходжанні — прыехала на Беларусь з дачкой ад першага шлюбу Марыяй і ўладкавалася на працу гувернанткай. Тут яна выйшла замуж за Франца Станкевіча, і ў іх нарадзіліся дзеці: Вікенцій і Уладзіслава. «Мая сястра, Уладка, гэта было проста жывое серабро. Вясёлая, гаманлівая, поўная невычэрпнай энергіі. Здаралася, што не раз Купала ўціхамірваў сваю жонку, якая залішне расшумелася. Але добра, згодна яны жылі, вельмі паважалі і любілі друг друга. Мая сястра высватала мне жонку — Элеанору Ковзан — родам з Вішнева. У 1912 годзе мы павянчаліся», — прыгадваў Вікенцій.

«Отец получал 80 руб. в год», — пісала Уладзіслава Францаўна пазней у аўтабіяграфіі, паступаючы на работу. 80 рублёў у часы Расійскай імперыі — даволі малыя грошы для гадовага заробку, таму можна выказаць здагадку, што жыла сям'я вельмі сціпла. Яна, як і маці, стала настаўніцай: скончыла педагагічныя курсы імя Стэфаніі Марцішэўскай у Варшаве, якія рыхтавалі па метадцы аўстрыйскага педагога Фрыдрых Фробеля. Пасля заканчэння вучобы Уладзіслава пераязджае ў Вільню, дзе працуе выхавальніцай у дзіцячых прытулках і актыўна ўдзельнічае ў беларускім культурным руху пачатку XX стагоддзя.

Яна сустракаецца з многімі дзесячамі беларускай культуры, у тым ліку з Цёткай — сваім кумірам і прыкладам. Знаёмства адбылося яшчэ ў 1905 годзе. Алаізе Пашкевіч у кампаніі беларускіх студэнтаў і настаўнікаў прадставілі Станкевічанку як «заўзятую беларуску». «Яна шчыра абняла мяне, пацалавала і сказала:

Іван і Уладзіслава Луцэвічы, 1916.

паразы рэвалюцыі 1905—1907 гадоў, і пазней яна прыгадвала, што яе двойчы арыштоўвалі і судзілі «адміністрацыйным парадкам» за работу ў забароненых школьных гуртках для рабочай моладзі.

Уладка Станкевічанка мела добры голас і пластыку, удзельнічала ў Беларускай музычна-драматычным гуртку, дзе адным з яе партнёраў па танцах быў Чэслаў Родзевіч. Паўліна Мядзёлка пісала ва ўспамінах, што Уладзіслава была ў яго закахана. Яшчэ адным кавалерам юнацкіх часоў быў Ян Кунц — сябар дзяцінства. А з Янкам Купалам дзяўчына пазнаёмілася менавіта ў Вільні, дзе паэт працаваў у рэдакцыі «Нашай Нівы». Пра іх знаёмства яна прыгадвала: «Першая сустрэча мая з Янкам Купалам адбылася ў беларускай кнігарні на Завальнай вуліцы № 7. Даведаўшыся, што Янка Купала знаходзіцца там, нас чалавек 10—15, у тым ліку Цётка, Ядвігін Ш., Бядуля і інш., пайшлі яго пабачыць. Калі я першы раз убачыла Янку Купалу, ён мне тады чамусьці не спадабаўся. Захапляючыся яго вершамі, я стварыла ў сваім уяўленні нейкі незвычайны вобраз паэта».

Потым яны часта сустракаліся ў рэдакцыі «Нашай Нівы», на беларускіх вечарынах. Хадзілі разам на пастаноўку «Снег» па п'есе Пшыбышэўскага ў польскім тэатры, пасля Янка Купала праводзіў Уладзіславу дадому. На наступны дзень зранку ёй прынеслі ліст — гэта быў рукапіс новага верша Купалы «Снег».

Уладзіслава Станкевіч з бацькамі на павозцы каля дома, у якім яна нарадзілася. Вішнева, 1902.

«Вот малайчына!» Гэта мяне вельмі расчуліла, бо звычайна не толькі чужыя, але і хатнія смяяліся нада мной і дакаралі за беларускасць як за «надуманую непатрэбшчыну», — прыгадвала Уладзіслава.

Юнацтва Уладзіславы Станкевіч выпала на час палітычнай рэакцыі пасля

Сваёй будучай жонцы Янка Купала прысвяціў вершы «Гэй ты, дзяўчына, кветкалілая», «Мусіць, трэба было», «Успомні». Вядома, што і сама Уладзіслава спрабавала сябе ў паэзіі: яе верш «Гудзіць вецер, завывае» быў надрукаваны ў «Беларускім календары» на 1914 год.

Наступны раз Янка Купала і Уладзіслава сустрэліся ўжо ў Маскве, куды з'ехалі ў эвакуацыю пры набліжэнні фронту Першай сусветнай вайны да Вільні. Абое сталі вучыцца ў Маскоўскім гарадскім народным універсітэце імя Шаняўскага.

Уладзіслава Луцэвіч за рабочым сталом у Літаратурным музеі Янкі Купалы. Мінск, вул. Энгельса, 27. 1957.

Захаваўся студэнцкі білет Уладзіславы — «на право посещения во второмъ семестре 1915—16 академич. года лекций историко-философскаго цикла I курса». У Маскве іх сяброўства перарасло ў каханне, і 23 студзеня 1916 года яны павянчаліся ў маскоўскім касцёле святых Пятра і Паўла.

34 гады свайго жыцця аддала Уладзіслава Францаўна працы з дзецьмі. Пасля пераезду з Янкам Купалам у Мінск яна кіравала групамі ў дзіцячых садках. Аляксандра Шкляева, якая сябравала з сям'ёй Луцэвічаў, прыгадвала, як пад Новы 1925 год Уладзіслава Францаўна арганізоўвала «ёлку» ў дзіцячым садзе № 8 і пасля свята падарыла дзецям цукеркі. Сваіх дзяцей у Луцэвічаў не было, але выхаванцы дзіцячых садкоў, у якіх працавала Уладзіслава, часта бывалі ў яе з Янкам Купалам «Доме пад таполяй» па вуліцы Кастрычніцкай.

Уладзіслава Францаўна была сапраўднай гаспадыняй у Купалавым доме. Гатавала яна пераважна традыцыйныя і мадэрнізаваныя беларускія стравы: драпікі, бліны з мачанкай, квашаную капусту. Дапамагала Янку Купалу ў літаратурных справах. Ян Скрыган, які працаваў у «Літаратуры і мастацтве», прыгадваў, што сам Янка Купала ніколі не прыносіў у рэдакцыю сваіх вершаў і не забіраў ганарар: за яго гэта рабіла Уладзіслава Францаўна. Іх аб'ядноўвала не толькі каханне, але і блізкія інтарэсы, кола сяброў і знаёмых. Для паэта Уладзіслава Францаўна была вернай спадарожніцай, і яны дапаўнялі адно аднаго — шумная і гаваркая Уладзіслава і спакойны, маўклівы Янка Купала.

У чэрвені 1942 года, калі Луцэвічы жылі ва эвакуацыі ў пасёлку Пячышчы недалёка ад Казані, Янку Купалу выклікалі ў камандзіроўку ў Маскву. Сваёй жонцы ён напіша ліст адтуль: «Дарагая Владка! Заехаў добра. Затрымаўся ў гасц. «Масква». Яе ліста ў адказ ён ужо не атрымае. Жыццё Янкі Купалы абарвалася 28 чэрвеня 1942 года. Уладзіслава не паспела прыехаць на пахаванне і потым усё жыццё шкадавала, што адпусціла Янку ў тую паездку аднаго.

Уладзіслава пачала збіраць спадчыну загінулага мужа — спачатку як сакратар камісіі па ўшанаванні памяці Янкі Купалы, потым як першы дырэктар музея паэта. Яе рукамі былі закладзены асновы музейных фондаў. Яна дамаўлялася з архівамі, бібліятэкамі аб вяртанні ў Мінск рукапісаў, кніг, рэчаў, збірала ўспаміны пра Янку Купалу, заказвала мастацкія работы, прысвечаныя паэту. Прыгадвалі, што «музей быў для яе святыняй. І праявы людской абыхавасці або проста нетактоўнасці ў адносінах да памяці Купалы яе моцна абражалі. Не цяпела і фразавага пустазвонства ў адрас народнага паэта». За перыяд, калі Уладзіслава Францаўна была дырэктарам Літаратурнага музея Янкі Купалы, устаноўлены помнікі паэту ў Мінску і Радашковічах, мемарыяльная

дошка на доме, у якім нарадзіўся Янка Купала, адкрыты першы філіял музея на радзіме паэта ў Вязынцы. Адкрывала Уладзіслава і мемарыяльныя дошкі ў Яхімоўшчыне, Пячышчах, Вільнюсе, Ленінградзе (Санкт-Пецярбургу).

Падтрымлівалі яе ў гэтай працы не толькі супрацоўнікі музея, але і старыя знаёмыя, сябры, якія пагаджаліся напісаць успаміны, перадаць у музей рэчы ці рукапісы паэта. Усё жыццё Уладзіслава Францаўна сябравала з паэтэсай Канстанцыяй Буйло. Эмілія Манэ-Станкевіч вучыла маленькую Буйлянку французскай мове. Дзяўчаты паходзілі з падобных сем'яў, абедзве атрымалі педагагічную адукацыю, уваходзілі ў кола дзеячаў беларускай культуры ў Вільні. Пасля, калі лёс развёў іх па розных гарадах: Уладзіслава — у Мінску, Канстанцыя — у Маскве, яны прыязджалі адна да адной у госці, абменьваліся лістамі, у якіх дзяліліся навінамі і прыгадвалі мінулае. Костка і Уладка — так звярталіся адна да адной.

У 1951 годзе Уладзіслава пісала Канстанцыі Буйло пра адкрыццё экспазіцыі па новым адрасе на вуліцы Энгельса, 27: «Ты не сердись, что редко пишу тебе, но у меня теперь "горячие денёчки". Днями должна открыть музей. Работаем целыми днями и вечерами...» Да адкрыцця музея ва ўласным будынку па вуліцы Янкі Купалы, 4 Уладзіслава не дажыла. Памерла 25 лютага 1960 года ад гіпертанічнай хваробы. Але музей — яе «святыня». Адноўлены «Купалаў дом» прымае гасцей па гэтым адрасе з мая 1960 года па сёння.

Кацярына ПЫШКАЛА

Фота з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Майстар

Увагу на сябе Георгій Марчук звярнуў яшчэ ў 1981 годзе, пасля публікацыі ў часопісе «Полымя» свайго рамана «Крык на хутары». Пра маладога пісьменніка, якому на той час не было і трыццаці пяці гадоў, загаварылі. Не абышлося, праўда, і без звычайных зайздроснікаў. Занадта смелы, што за такі складаны жанр узяўся. Негатыўнага стаўлення не хавалі і закулісныя «штатныя» крытыканы. Ды што яны, калі Васіль Быкаў прызнаваўся Адаму Мальдзісу, які таксама высока ацаніў «Крык на хутары»: «А я думаю што аўтар сам перажыў усё гэта пры Полышчы. Так дакладна напісана...» Таму і дакладна, што ўсё гэта ўзяў з жыцця сваіх землякоў. На свет з'явіўся палешуком, а яны — народ асаблівы. Тыя, якія жывуць на яго малой радзіме ў Давыд-Гарадку, шмат у чым могуць заткнуць за пояс і мележаўскіх. А даць яму вялікі талент сам Усявышні паклапаціўся.

Творчы шлях пачаў з гумарэсак. Пісаў і п'есы для самадзейнасці. І не беспаспяхова. Першая апублікаваная аднаактоўка «Выкраданне Алены» ў 1971 годзе была адзначана прэміяй на рэспубліканскім конкурсе драматургіі. Іншыя таксама заўважылі. З 1977 да 1982 года выдавецтва «Искусство» (Масква) у розных зборніках апублікавала шэсць яго твораў, а драма «Магіла Чынгісхана» ўвайшла ў анталогію аднаактовай савецкай п'есы.

Першая кніга Георгія Васільевіча «Ад поўначы да світання» (1981) таксама складалася з аднаактовак. А першую шматактоўку «Люцікі-кветачкі» паставіў Мазырскі народны тэатр. У 1986 годзе яна атрымала Гран-пры на Міжнародным фестывалі тэатральнага мастацтва ў эстонскім горадзе Вільяндзі.

Паспрабаваў Георгій Марчук свае сілы і ў адным з самых даўніх драматургічных жанраў, напісаўшы дылогію з трагедый «Менелай, Елена і Парыс» і «Арэст і Касандра». А яго п'есы «Кракаўскі студэнт», «Свята вышыні», «Лета 1522 года», «Альгерд» адзначаны Нацыянальнай літаратурнай прэміяй Беларусі.

Не адмаўляючы значэння гэтых твораў, усё ж відэа, што найбольш значныя яго заслугі ў галіне прозы. Працягам рамана «Крык на хутары» стаў наступны — «Прызнанне ў забойстве». Атрымалася дылогія, якая папоўніла спіс дасягненняў нацыянальнага прыгожага пісьменства ў гэтым жанры. Ён годна працягваў набыткі сваіх папярэднікаў. Як сведчыць у аўтабіяграфіі, «найлепшыя творы беларускіх прэзідаў В. Адамчыка, І. Мележа, І. Пташнікава ляжалі на стала пастаянна». Пад іх уплывам «і напісаў гісторыю сваіх палешукоў, а пазней і перапісваў, каб не быць стылёва падобным, бо ўсё цягнула будаваць эпізод, сказ, раздзел так, як робяць яны».

У асноўным дзеянне раманаў адбываецца ў мястэчку Нырча, за якім пазнаецца Давыд-Гарадок. Рэкі Гарынь і Прыпяць, мясцовыя ўрочышчы, суседнія вёскі — усё пакінута без змен. Праўда, сюжэт тыпізаваны. Вобразы найчасцей зборныя. Гэта яшчэ адно пацвярджэнне на карысць таго, што ў пачатку сваёй раманнай дарогі ступіў на плённы шлях. Не адмаўляючы прывязанасці дзеяння да пэўнай мясцовасці, слепа не капіраваў рэчаіснасць. Добрае веданне жыцця падмацоўвалася багатай фантазіяй, здатнасцю мадэляваць сітуацыі, якія неабавязкова былі, але якія маглі мець месца ў складанай заходнебеларускай рэчаіснасці. Што і патрабавала ад сапраўднага таленту.

Аўтабіяграфічныя моманты асабліва моцныя ў раманах «Кветкі правінцыі». Галоўны герой — Адаўс Доля — мэтачкова хлапчук, які, застаўшыся рана без маці, пакутліва шукае дарогу ў самастойнае жыццё, праходзячы своеасаблівыя іспыты на выжыванне. Адаўс Доля раскрыты не проста як наш сучаснік, а як сын пэўнага рэгіёна Бацькаўшчыны. Інакш кажучы — як паляшук.

«Паляшук» — так называецца і аповесць, напісаная ўслед за «Кветкамі правінцыі». Галоўны герой Карней Семянчук — чалавек сталага веку. За плячыма ў яго і Вялікая Айчынная вайна, дзе мужна змагаўся з ворагам. Цяпер Семянчук жыве адзін. Памерла жонка, трагічна загінуў сын. Ды Карней з людзей, якія ніколі не адасабляюцца ад іншых. Таму ён — балазе хата вялікая — летам ахвотна прымае ў сябе тых, хто прыязджае адпачыць ці, як мастак Віктар Канановіч, папрацаваць. Карней Семянчук — па-сапраўднаму народны характар, а яшчэ — тып беларуса-працаўніка.

А раман «Сава Дым і яго палюбоўніцы» чымсьці набліжаецца да любоўна-авантурнай разнавіднасці гэтага жанру. Галоўны герой у захопленасці жанчынамі блізкі да сусветна вядомага прыхільніка прыгожага полу Канановы. Прызнаецца сваёй першай каханцы Леакадзіі, якая паспела ўжо стаць бабуляй: «Ды ведаеш, разгубіўся, забігаўся ў джунглях жыцця, якое чамусьці называюць светлым», і прызначае ёй спатканне. Быў Сава Дым легкадумным, гэтакім і застаўся. Яго жыццё нічому не навучыла.

Разумеючы, што беларускай прозе часам бракуе дынамізму дзеяння, сюжэтнай займальнасці, Георгій Марчук паспяхова гэта кампенсуе. На дзіва вострыя,

Фота Кастуся Дробава.

Георгій Марчук.

па-добраму інтрыгоўныя моманты ёсць і ва ўжо названых творах. Ды ў раманах «Вочы і сон» вастрэны сюжэта найбольш адчувальныя. Сур'ёзны роздум выклікае раман «Без анёлаў». Твор хараша ўпісваецца ў літаратуру, што асэнсоўвае шляхі, пройдзеныя народам за гады савецкай улады. Аўтар не кідаецца ў крайнасці. Яго цікавіць, як сам час праламляўся ў лёсах людзей, як яны не маглі застацца па-за падзеямі, што адбываліся ў краіне. Перакананы Г. Марчук і ў іншым: нават тады, калі падыходзіць да ацэнкі жыцця канкрэтных людзей (у дадзеным выпадку герояў твора), могуць узнікнуць не тое што палярныя, але і супрацьлеглыя меркаванні.

Так, яго раман «Без анёлаў» падштурхоўвае да роздуму, акумуляе жаданне чытача не столькі сачыць за пэўнымі перыпетыямі ў лёсах герояў (а паколькі спавядаюцца яны, паўтараю, па чарзе, дык і адбываецца перакрываўнае асобных сюжэтных ліній, персанажы чарговы раз падаюцца ў новым асвятленні, успрыманы), колькі працаваць душой.

На сёння Георгій Марчук — адзін з нямногіх прадстаўнікоў свайго пакалення, хто плённа працягвае абжываць жанр рамана. Пацвярджэнне — «Год дэманаў». Як заўсёды, востра надаючы ўвагу сюжэту, пісьменнік закранае надзённыя палітычныя і маральныя праблемы канца 1980-х гадоў.

Не паспела яшчэ астыць у Георгія Марчука радасць ад атрымання ў 1996 годзе Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, як наступны год прынёс яму чарговы поспех агульнадзяржаўнага значэння. Кніга прозы «Хаос» была прызнана найлепшай кнігай года і адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Творы, што ўвайшлі ў яе, належаць да «малой прозы». Гэта лішні раз сведчыць на карысць таго, што яму цесна ў раманнай прасторы.

На дзіва арыгінальны і яго цыкл «Давыд-гарадоцкія каноны». У назве выкарыстаны даўні харава жанр. Паняцце, як вядома, паходзіць ад грэчаскага слова канон, што ў перакладзе азначае норма, правіла і мае некалькі значэнняў. У тым ліку і такое: адна з форм праваслаўных царкоўных спеваў, якія ўяўляюць сабой своеасаблівы дыялог паміж чытальнікам і хорам або паміж харамі. Надаў яму сваё гучанне, павёўшы гаворку аб вечных паняццях, што з'яўляюцца маральнымі і духоўнымі каштоўнасцямі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Гэта свайго роду навелы-споведзі, у якіх аўтар прызнаецца ў сваёй любові да Маці, да тых рэалій, што акружалі яго з маленства, а з гадамі не толькі не забываюцца, але і набываюць больш важкі, больш значны сэнс.

Адной назвай аб'яднаны дзесяць твораў, а пачынаецца цыкл «Канонам Богу». Тэма сакральнага, святога Георгій Марчук нездарма надае такую вялікую ўвагу. Жыць з Богам у сэрцы, у душы — значыць жыць сумленна і годна, усведамляючы сваё прызначэнне на зямлі, але і не забываючы тых, хто быў да цябе, з каго ты, па сутнасці, пачаўся. Адсюль і адвадзены падыход да асвятлення, асэнсавання такой важнай, адказнай, ды і, несумненна, вечнай тэмы. Колькі ні жыць чалавецтву, яно не можа не звяртацца ў думках да

Усявышняга. Іншая справа, што адны гэта робяць пастаянна, выходзячы з уласнай веры. Некаторыя пра Бога ўспамінаюць толькі тады, калі надараецца ў іх жыцці нейкая чорная паласа, прыходзіць няўдача, гора. У такім выпадку застаецца спадзявацца толькі на Усявышняга, звярнуўшыся да Яго, папрасіўшы ў Яго падтрымкі. Затое колькі ўхвальных слоў прамаўляецца Яму, калі ўсё ў жыцці ладзіцца.

Завяршае цыкл «Канон Маці». Як дакладна заўважыла адна з даследчыц творчасці Георгія Марчука Алена Белая, «гэты канон адрозніваецца ад папярэдніх тым, што ён — дыялог, уяўлены аўтарам, хутчэй маналог, адрасаваны ў вечнасць». «Канон Маці», бадай, трэба было паставіць следам за «Канонам Богу». Бо як адзін Бог на свеце, так і ў кожнага чалавека адна маці. Сапраўды, як адзначыла Алена Белая, «Канон Маці» — і дыялог, і маналог. Хоць не так і істотна, які пачатак пераважае ў ім: дыялогіавы ці маналогавы, важна, што гэта — такая сынава споведзь, да якой нельга паставіцца абыякава.

Адштурхоўваючыся ад трагедыі свайго маленства, прызнаючыся ў любові да самага дарагога яму чалавека, Георгій Марчук адначасова згадвае і тых, хто прыйшоў у гэты свет пасля смерці яго маці. Тым самым з'яўляецца павязь сённяшняга і ўчарашняга, а далей ужо пераход і ў дзень заўтрашні, а калі глядзець шырэй — у вечнасць, куды рана ці позна пайсці кожнаму з нас.

Плённа абжывае ён і жанр казкі. Гэтыя творы прадстаўлены ў яго кнігах «Жылі-былі дзед Васільчык і баба Кацярына», «Дзікая груша», «Казкі», «Чужое багацце», іншых. Подступы былі зроблены яшчэ тады, калі ён паспрабаваў свае сілы ў аднаактоўках. Дэбют у гэтым жанры — спектакль па п'есе-казцы «Чаканне сабакі Тэафіла» — меў неймаверны поспех. Толькі за нейкі год ён вытрымаў 250 паказаў. Адметнасць аўтарскага почырку, уменне старых праблемы вырашаць па-новаму, здатнасць з дзяцымі размаўляць без маралізатарства і разам з тым даваць ім сапраўдны ўрок маральнасці засведчылі і п'есы-казкі «Загадка каралеўства Аварыі», «Тушканчык і чароўны чамаданчык» і іншыя. Але ў дадзеным выпадку маюцца на ўвазе казкі не як драматургічны жанр а як традыцыйны літаратурны.

Сімптаматычнае завяршэнне казкі «Чужое багацце». Калі ў казцы ёсць закаханыя, яны абавязкова жэняцца. Так атрымалася і ў Ганначкі з Іванкам. Вядома ж, і сам апаўдальнік не заставаўся ўбаку ад такой урачыстасці: «Я на вяселлі быў, гуляў, піва піў. Пеўніка мне падарылі, які ўзятае на дрэва і салоўкай спявае. Дачка мая пакзвае яго ўсяму мястэчку. Не верыце? Чыстая праўда. Таму што казкі без праўды не бывае».

Калаж Кастуся Дробава.

Апошні момант істотны. Даючы ў сваіх казках вялікую волю фантазіі, Георгій Марчук як мага цясней прывязвае дзеянне да канкрэтных рэалій. Гэта толькі на карысць. Атрымліваецца, што казка становіцца свайго роду жыццё падказкай. Дзеці, пазнаёміўшыся з тым ці іншым творам, пачынаюць лепей арыентавацца ў паўсядзённым, вучацца распазнаваць, дзе дабро, а дзе зло.

Георгіем Васільевічам напісана каля дзесяці раманаў, 50 п'ес, столькі ж казак, 100 навел, 5 кінасцэнарыяў, ажно 400 афарызмаў. Апошнім часам ён паспяхова піша вершы. Некаторыя сталі песнямі. Усё, што напісана ім, — высокай мастакоўскай якасці. Каб дакладна сказаць, хто ён у беларускай літаратуры, дастаткова сказаць МАЙСТАР. Не толькі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусь. Узнагароджаны медалём Расійскай акадэміі слаvesнасці «Змагар за асвету». Намінаваўся на Нобелеўскую прэмію па літаратуры. Няма сумнення, што належыць да найбольш выдатных сучасных беларускіх пісьменнікаў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

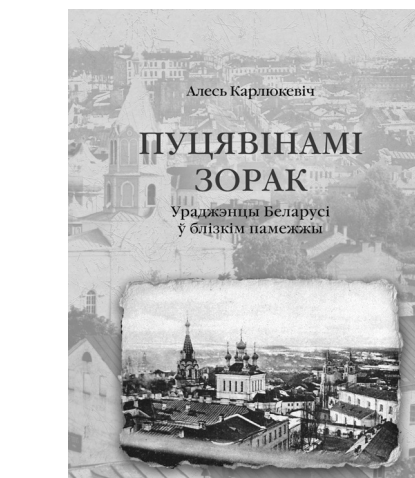
Зоркі дзіўнага Сусвету

Мне вельмі падабаецца адно з выказванняў расійскай імператрыцы Кацярыны II. Ды хіба можа не падабацца тое, што ў некалькіх словах, каратка, лаканічна і, што самае галоўнае, афарыстычна сведчыць, які важкі сэнс набывае паняцце «Радзіма», калі да гэтага ставіцца з найвышэйшай любоўю, разумеючы, што лепшага месца на Зямлі няма і быць і не можа: «Расія — не краіна, а Сусвет». Удумваючыся ў сэнс сказанага, так і хочацца наблізіць яго да нашых рэалій.

І адразу хараша, светла стане на душы, бо «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Яго ніколі не зразумець тым, хто спрабуе дыктаваць свае ўмовы. Сусвет наш неабсяжны, таму і такая вялікая прыцягальная яго сіла, а тыя, хто меў ішчасце нарадзіцца ў ім ці на пэўны час звязаць з ім свой лёс, і ў чужых краях сваім талентам даказваюць, як трэба жыць, каб з'яўляцца прыкладам іншым. Тым самым таксама як бы нагадваюць, што «Беларусь — не краіна, а Сусвет».

Кніга Алеся Карлюкевіча «Пуцявінамі зорак», якая пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», ужо сваёй назвай, хай і ўскосна, пацвярджае правільнасць гэтага. Зоркі ж і ёсць частка Сусвету. Прытым асабліва загадкавыя, а таму гэтакія ж прывабныя сваёй таямнічасцю. Вялікая прыцягальная сіла і ў знакамітых людзей. Дакладна наконце гэтага сказаў Расул Гамзатаў: «Людзі — зоркі». Пра такіх зорак і прамаўляе сваё слова Алеся Карлюкевіч.

Дарэчы, не ўпершыню. Ім ужо напісана некалькі кніг кразнаўчага, а калі глядзець шырэй — радзімазнаўчага зместу, у якіх расказваецца пра выдатных ураджэнцаў Беларусі, іх дасягненні. Гэтая ж адметная тым, што ўвага ў асноўным

засяроджана на рупліўцах, хто праявіў сябе за межамі роднай зямлі. Аднак многія не здагадваюцца аб іх беларускіх каранях.

Перад чытачом праходзіць не адзін дзясятка прозвішчаў. Нібы старонка за старонкай перагортваеш энцыклапедыю. Толькі асаблівага кшталту. У традыцыйных выданнях гэтага тыпу ў артыкулах-персаналях прыводзяцца асноўныя звесткі з жыцця і дзейнасці таго, хто прадстаўлены, а «пуцявіны зорак», якія трапілі ў поле зроку Алеся Мікалаевіча, больш разгорнутыя, канкрэтызаваныя.

Прынцып падачы набліжаецца да таго, што ў шматтомным біяграфічным слоўніку «Русские писатели. 1800—1917». Таксама відавочны адыход ад энцыклапедычных выданняў. Шырока прадстаўлены і бібліяграфічны матэрыял. Праўда, у значна меншым аб'ёме, чым у бібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» ў шасці тамах, выпушчаным пад рэдакцыяй Адама Мальдзіса. Кажу гэта не як папрок Алеся Карлюкевічу, а для таго, каб чытачы, найперш маладшага ўзросту, ведалі, наколькі важныя падобныя выданні. Магчыма, цягам часу

ў каго-небудзь узнікне жаданне і самому працаваць у падобным кірунку.

Ды гэта, як кажуць, між іншым. У дадзеным выпадку галоўнае не тое, што магло быць, а тое, што ёсць. Ёсць жа магчымасць не толькі ўпэўніцца ў беларускім нараджэнні тых, пра каго ўжо ведаў. Лепш скажу колькі слоў пра тых, каго Алеся Карлюкевіч ці не першым адкрыў для Беларусі. Не сумняваюся, што да іх, напрыклад, належыць Валерыян Галямін.

Калі хто і чуў пра яго, то як пра чалавека ваеннага. Валерыян Емяльянавіч быў ваенным тапографам. Цікавы ў яго жыцці і такі момант. Арыштоўваўся па справе дзекабрыстаў. Але следства высветліла, што ў іх таварыства не ўваходзіў. І ўсё ж дзекабрысцкі след у яго біяграфіі быў. Кантактаваў з некаторымі з тых, хто рыхтаваў гэтае паўстанне, «спаліў ліст пісьменніка і дзекабрыста Аляксандра Карніловіча [...], пакінуты свайму старэйшаму таварышу пасля паўстання...» Толькі мала хто ведае Галяміна-мастака. Пра гэта і можна даведацца ад Алеся Карлюкевіча («Акварэлі прысвечаны Архангельску. Валерыян Галямін нарадзіўся ў Гродне»).

Так аўтар кнігі «Пуцявінамі зорак» падае матэрыял і ў іншых выпадках. Спачатку ідзе назва публікацыі. Пасля абавязкова ўказваецца, адкуль родам той, пра каго аповядаецца. Калі ж загаловак інтрыгоўны, адразу настройваецца на хутчэйшае знаёмства з тым, пра каго Алеся Карлюкевіч нагадвае. Як, прынамсі, у дадзеным выпадку: ««Злосны эстэт» з «групы пяці». Леў Аронаў з Гомеля». Гаворка пра мастака, чые творы ёсць у славунай Трацякоўцы ў Маскве, у Музеі выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна, таксама ў сталіцы Расіі. Ды ў прыватных зборах калекцыянераў той жа Расіі, Германіі, Францыі.

А хіба не цікава даведацца, што адна з жонак Сяргея Ясеніна Надзея Вольпін — ураджэнка Магілёва — пісала вершы, была

перакладчыцай? З гэтага горада родам і Яўгенія Лур'е, вядомая як мастачка Яўгенія Пастарнак, якая, хоць і нядоўга, была замужам за Барысам Пастарнакам. Прычына аднолькавая: «Двум талентам заўсёды складана быць разам».

Прыводзячы гэтыя эпізоды, Алеся Карлюкевіч не ўлазіць у нейкія падрабязнасці, якія б прыцягнулі ўвагу тых, каму хочацца лёгкага, а то і інтымнага чытва. У яго іншая мэта, і ён пастаянна яе прытрымліваецца. Імкнецца пашыраць уяўленне аб сувязях, стасунках прадстаўнікоў розных прафесій у геаграфічнай прасторы і часе. А ў такім разе важныя факты і толькі факты, а не тое, што, пры ўсёй прыцягальнасці, неабавязковае.

Фактаграфічная насычанасць асабліва адчувальная ў раздзеле «Папутнікі сярод нябёс...» Ён крыху іншага зместу, чым папярэдні «Жыві і цэльнасці шукай...» Гэта ў пэўнай ступені даведнік, а які — відаць з асобных раздзелаў: «Ураджэнцы Беларусі ў навуковых установах Масквы», «Тэрыторыя памяці: апошнія месцы прытулку», «Ураджэнцы Беларусі ў Санкт-Пецярбургскім універсітэце» і «Ураджэнцы Беларусі ў Казанскім дзяржаўным універсітэце».

«Тэрыторыя памяці» — свайго роду пантэон, у якім згадваюцца пахаваныя на Ваганькаўскіх, Новадзявочых, Галавінскіх і Данскіх могілках у Маскве. Зразумела, яны — ураджэнцы Беларусі, з аповедам пра іх жыццё, набыткі. Адначасова гэта і ўказальнік тым, хто, наведваючы гэтыя месцы смутку, магчыма, захоча ўшанаваць памяць каго-небудзь з іх.

Раздзел «Сваёй душы праліце свет...» — яшчэ некалькі штрыхоў да партрэтаў тых, хто годна ўпісаны ў культурную прастору, а глядзячы шырэй, то таксама дзейнасцю сваёй яны пацвярджаюць, што Беларусь наша — гэта той Сусвет, які быў, ёсць і застанеца прыцягальным.

Юрась ПАГУДЗІН

Доля Алега Дольнікава

Выдавецтва «Чатыры чвэрці» працягвае выдаваць сваіх «ненаедных» прыхільнікаў новымі выданнямі. Не адстаючы ад іншых, пашыраецца і серыя «Жаночыя лёсы». Сёлета цыкл папоўніўся адразу некалькімі найменнямі. Адною з навінак стаў рускамоўны раман вопытнага белетрыста Сяргея Кулакова «Гарадская сюіта». Што ж, паспрабуем разблытаць перыпетыі любоўнага трохкутніка, які склаўся паміж героямі, і разабрацца ў мастацкіх тонкасцях новага твора.

Алег Дольнікаў, намеснік галоўнага рэдактара сталічнай газеты з рэспубліканскім ахопам «Новы дзень», вядзе двайное жыццё... Не, усё нашмат больш прайзачна, чым вы маглі падумаць: рэч у тым толькі, што ў Дольнікава, жанатага мужчыны пяцідзесяці двух гадоў, з'явілася палюбоўніца — маладая работніца рэдакцыі, учарашняя практыкантка Дзіяна Князева. Хутка рэпутацыя аўтарытэтнага кіраўніка і бездакорнага спецыяліста, на якую галоўны герой «гарбаціўся» ўсё жыццё, давядзецца прайсці праз суровы краш-тэст.

Дзеянне адбываецца ў Мінску, сапраўдным горадзе з насельніцтвам каля двух мільёнаў чалавек. Цікава, што ў Жлобіне, горадзе раённага падпарадкавання Гомельскай вобласці, выпускаецца раёнка з ідэнтычнай назвай — «Новы дзень». З Гомельшчыны паходзіць і аўтар кнігі Сяргей Кулакоў. Словам, героі рамана, чые лёсы выбрукаваны тратуарнай пліткай, пасільна ўкамплектоўваюць сабой праславутыя «каля двух мільёнаў».

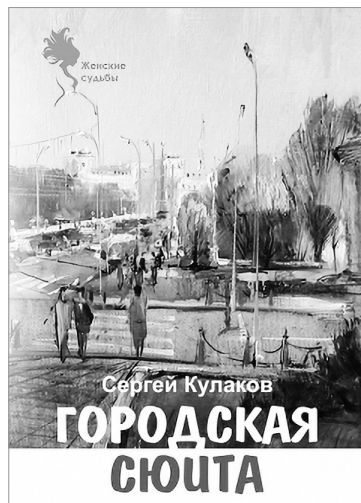
І нездарма ў якасці назвы для кнігі было абрана словазлучэнне «Гарадская сюіта». Праўда, да канца не зразумела, які сэнс у дадзеным выпадку перадае слова «сюіта», аднак з эпітэтам «гарадская» выдаўцы дакладна трапілі ў самую цэль. Твор уяўляе сабой тыповы гарадскі раман. Драматычнае дзеянне ў ім адбываецца

ў дэкарацыях вялікага поліса, а міжасобны канфлікт падкрэсліваецца канфліктамі архітэктурным: старыя раёны ў гарадскім сэрцы супраць сучаснай шматпавярховай забудовы.

Дольнікаў жыве ў Зялёным Лузе, на службе дабіраецца па Лагойскім тракце на трамвай і, выходзячы з яго на Сурганава, «крочыць уздоўж магазіна «Спорттавары» ў бок працы». Аднак, калі выйсці з трамвая на Сурганава, то пакрочыць уздоўж магазіна «Спорттавары» можна ў самыя розныя бакі, бо магазін гэты, як вядома, рагавы, а трамвайных прыпынкаў побач мінімум два. Падобныя, здавалася б, дробязі, на вялікі жаль, развейваюць радасць ад пазнавання.

Новая выбранніца героя, Дзіяна Князева, як даводзіць аўтар, рэдкая прыгажуня — яшчэ пашукаць такую. Усе мужчыны, якія насяляюць раман, ад яе вачэй адвесці не могуць. Разам з тым Дзіяна — вялікая гарэза і да таго ж каварная спакусніца, прагна да мужчынскай увагі. Дзяўчына не стрымлівае сябе і на працы: зусім не саромеецца праводзіць дні на прапартыі ў кабінце намесніка ды мілавацца з ім наўпрост на працоўным месцы. Як бы там ні было, але герой па вушы ў яе закаханы. Пазней высветліцца, што Дзіяна заручана з іншым...

Гэты іншы, прадпрымальны малады хлопец па імені Максім з уласнай кватэрай у прэстыжным жылым комплексе, дарагой машынай і, хутчэй за ўсё, немаленькай сумай на банкаўскім рахунку, нават і не задумваўся пра існаванне Алега Дольнікава, сталага журналіста ў нешчаслівым шлюбе ды яшчэ і да дарослым дзіцем. Затое Олег Дольнікаў не стаў пакідаць без увагі існаванне Максіма ды ў нямногіх парыве помсты выклаў перад сваім сапернікам усю праўду. Як аказалася, любая Дзіяна выстаўляла іх

связь так, нібыта Дольнікаў, карыстаючыся службовым становішчам, да яе заляцаўся!

Тут у чытача пачынае закрадвацца нядобрае прадчуванне — бо, па гадзісе, гэта па меншай меры па дазроне, — але ў той жа час ёсць і надзея на нестандартнае вырашэнне жанравых клішэ. Нечакана ў апавед пранікаюць элементы трылера. Адрозніваецца, што крыху раней загадкай у паветры павісла і тайна дзіўнага тэлефоннага званка (прытым не толькі чытачу, але і аўтару таксама). Паводзіны Дольнікава асуджаюцца як усімі астатнімі героямі, так, адпаведна, і наратарам — паміж радкоў. Усё гэта лагічна прыводзіць былога (ужо былога) намесніка галоўнага рэдактара Алега Дольнікава да сумнага фіналу: ён канчае жыццё самагубствам.

Адночы паддаўшыся гэтым самым спакусам, галоўны герой на працягу ўсяго рамана слепа падпарадкоўваецца эмоцыям, здзяйсняе імпульсіўныя і нават падлыя ўчынкi. У выніку ён апускаецца так нізка, што ажно брыдка становіцца (прытым не толькі чытачу, але і аўтару таксама). Паводзіны Дольнікава асуджаюцца як усімі астатнімі героямі, так, адпаведна, і наратарам — паміж радкоў. Усё гэта лагічна прыводзіць былога (ужо былога) намесніка галоўнага рэдактара Алега Дольнікава да сумнага фіналу: ён канчае жыццё самагубствам.

У рэальнасці твора падобнае сентыментальнае вырашэнне канфлікту бачыцца дарэчным і дастаткова натуральным. Аднак на гэтым раман не заканчваецца, тут ёсць эпілог. У ім тыя людзі, якія яшчэ ў папярэдняй главе назаўсёды адракліся ад галоўнага героя, збіраюцца вакол яго магілы, і кожны з іх шчыра і са слязьмі на вачах праводзіць Дольнікава ў апошні шлях...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Прыпынак — Белакаменная

З Уладзімірам Караткевічам-празаікам рускамоўны «ўсесаюзны» чытач пазнаёміўся ў 1969 годзе, калі ў перакладзе Уладзіміра Сеўрука была апублікавана паэма «Чозения» (часопіс «Молодая гвардия»), адразу выдадзеная асобнай кнігай у аднайменным выдавецтве. Далей пераклады на рускую мову рабіла маскоўская беларуска Валянціна Шчадрына, прычым пісьменнік іх аўтарызаваў. Так пабачылі свет у Маскве раман «Колосья под серпом твоим» (1974, 1979 гг.) і шэраг апавесцей («Седая легенда», 1981 г.).

Значны час пасля смерці Уладзіміра Караткевіча яго творы ў Расіі не выдаваліся. Раман «Христос приземлился в Гродно» (2006 г., перакладчык Аляксандр Сурнін, выдавецтва «Амфора») стаўся першай, але няўдалай спробай пасля перапынку аднавіць выданне кніг беларускага пісьменніка.

Калі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» пачаў выходзіць Збор твораў Уладзіміра Караткевіча ў 25 тамах, узнікла патрэба ў перакладах на рускую мову ўжо на падставе тэкстаў з новага выдання. У 2017 г. выдавецтва «Речь» (Санкт-Пецярбург, Масква) выдала кнігу «Дикая охота короля Стаха», у якую была ўключана і апавесць «Цыганский король» (пераклад Пятра Жаўняровіча, мастак — Юрий Якавенка). У тым жа перакладзе ў Мінску выдавецтва «Беларусь» у 2018 г. ажыццявіла выпуск «Дикой охоты короля Стаха» (мастак — Міхась Басалыга), у 2019-м — рамана «Колосья под серпом твоим» і апавесцей пад назвай «Ладья Отчаяния».

І вось маскоўскае выдавецтва «Престиж Бук», якое спецыялізуецца на выданні якасных ілюстраваных (падарункавых) кніг, у 2021 годзе пачало выданне Збору твораў Уладзіміра Караткевіча ў шасці тамах у перакладзе на рускую мову Пятра Жаўняровіча. Без сумнення, гэта першае

найбольш поўнае выданне прэзіяч-ных твораў беларускага пісьменніка ў Расійскай Федэрацыі.

Калаж Святланы Таргонскай.

Адразу планавалася выдаць першы том да 90-гадовага юбілею Уладзіміра Караткевіча — восенню 2020-га, але пандэмія ўнесла свае карэктывы. Усё ж сёлета пабачылі свет першыя два тамы ў серыі «Рэтра бібліятэка прыгод і фантастыкі».

Першы том расійскага выдання пад назвай «Дикая охота короля Стаха» ўключае ў сябе дзве апавесці («Дикая охота короля Стаха» і «Цыганский король»), тры легенды («Седая легенда», «Мать Ветра» і «Легенда о бедном дьяволе и об адвокатах Сатаны») і навелу «Ладья Отчаяния». Уступны артыкул да Збору твораў «Человек носит свое небо с собою» напісаў перакладчык. Том суправаджаецца чорна-белымі і каляровымі ілюстрацыямі (мастачкі Настасся Слонь і Яўгенія Галакціёнава).

Другі том — раман «Христос приземлился в Гродно». Евангеліе от Иуды». Паводле слоў Пятра Жаўняровіча, ранейшы пераклад на рускую мову (2011 г., выдавецтва «Літаратура і Мастацтва») звераны з тэкстам у беларускім Зборы твораў У. Караткевіча, дапоўнены і ўдакладнены асобныя фрагменты. Акрамя таго, раман суправаджаецца аб'ёмным каментарыем (54 старонкі), які дапамагае не знаёмаму з беларускімі рэаліямі чытачу ўсвядоміць асноўныя канцэптуальныя дамінанты гэтага складанага для ўспрымання твора. А названы раман — яшчэ і таленавітая інтэрпрэтацыя Другога Прышэсця Сына Божлага, якая заслужана можа ставіцца ў шэраг падобных твораў Германа Гёса, Хорхе Луіса Борхеса і іншых пісьменнікаў. З гэтай прычыны раман мае пазачасовае існаванне, а падзеі могуць быць экстрапаліраваны на любое грамадства любога стагоддзя нашай эры. Дапамагаюць разабрацца ў складаных перыпетых рамана каляровыя ілюстрацыі мастачкі Ірыны Церахавай.

Не менш змястоўнымі чакаюцца і наступныя тамы рускамоўнага Збору твораў У. Караткевіча. У трэці том увайдучь творы пра больш-менш недалёкае мінулае: раман «Черный замок Ольшанский», апавесць «Листья каштанов» і паэма «Чозения». Чацвёрты том цалкам «запаўняецца» раманам «Колосья под серпом твоим». Пяты складаюць чатыры творы, тры з якіх геаграфічна звязаны з Масквой. Гэта найперш раман «Леониды не вернутся к Земле», шматпакутны, у чымсьці наватарскі, эксперыментальны, адметнасць якога ў тым, што ён мае вершаваныя раздзелы, і ў гэтым разе

выя ілюстрацыі мастачкі Ірыны Церахавай.

Не менш змястоўнымі чакаюцца і наступныя тамы рускамоўнага Збору твораў У. Караткевіча. У трэці том увайдучь творы пра больш-менш недалёкае мінулае: раман «Черный замок Ольшанский», апавесць «Листья каштанов» і паэма «Чозения». Чацвёрты том цалкам «запаўняецца» раманам «Колосья под серпом твоим». Пяты складаюць чатыры творы, тры з якіх геаграфічна звязаны з Масквой. Гэта найперш раман «Леониды не вернутся к Земле», шматпакутны, у чымсьці наватарскі, эксперыментальны, адметнасць якога ў тым, што ён мае вершаваныя раздзелы, і ў гэтым разе

Ілюстрацыя І. Церахавай да апавесці «Дзікае паляванне караля Стаха».

свету беларусаў, якую адлюстравіць у сваіх творах пісьменнік, будзе толькі ўмацоўваць сяброўскія ўзаемяны двух народаў.

Кастусь АЗЯРЭЦ

Сэрца, пакінутае ў пісьме

«Для дасягнення сучаснасці ў новай паэзіі, не залежнай ад Захаду, неабходна наноў абагульніць сутнасць мовы кітайскай паэзіі. Неабходна, быццам завоштрам алоўкам, выдаліць прымешкі з кітайскай мовы, што з цягам часу назапашваліся ў ёй, захаваўшы тыя крыніцы мовы, якія робяць яе вострай і жывой», — разважаў у інтэрв'ю адзін з самых папулярных сучасных кітайскіх паэтаў Сяа Шуй.

Нарадзіўся ён у 1980 годзе ў Чэньжоў. Яго пярэ належаць шматлікія зборнікі вершаў, ён лаўрэат многіх літаратурных прэмій. Акрамя таго, Сяа Шуй з'яўляецца аўтарам паэтычных ініцыятыў «вяртання з Кітая ў Кітай», «дзіцячай творчасці». Кніга яго вершаў «Выбранае», што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці», дае магчымасць беларускаму чытачу глыбей зразумець культуру Кітая, дакрануцца да такіх непадобных да нашых светабачання і свегаўспрымання. Унікальнасць выдання ў тым, што перастворана яно не з падрадкаўніка, як гэта вельмі часта робіцца, а з арыгінальных тэкстаў. Перакладчык і паэт Мікіта Баравік навучаўся ў Фуданьскім універсітэце, цяпер — супрацоўнік Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, лаўрэат конкурсу мастацкіх перакладаў.

Сяа Шуй перакананы, што ў паэзіі ўсё павінна вынікаць з мовы. Гэта азначае, што неабходна адштурхоўвацца ад слоў, якія з'яўляюцца непасрэднымі элементамі мовы. Словы — гэта порах, і адначасова яны — само полымя. За словамі прыходзяць сказы, а яны, у сваю чаргу, прыводзяць за сабой «калоніі» сказаў, якія таксама з'яўляюцца непасрэднымі элементамі мовы.

Але вышэйсказанае можа застацца незразумелым, калі не праілюстраваць паэтычнай «карцінкай»:

Брат Чжи Тан, получил твое письмо.
Не виделись уже сорок лет, словно века
миновали с тех пор. Приветствую луну,
слезы, будто свисающий иней,
стекают перед тобой.
Осенний камыш может
перевезти людей — кто перевезет мое сердце?

Чувства внутри чисты, горная река отражается в них.
Но взор этого века
решителен, словно прах.
Ты можешь ждать восхода солнца,
но не можешь дожидаться людей.
Государь
может объять всю страну,
но в стране уже нет превосходных мужей.

«Письмо Чжи Тану»

Для натхнення на стварэнне лірыкі Сяа Шуй чытае класічную кітайскую паэзію эпох Тан (618—907 гг.) і Сун (960—1279 гг.), «новую паію» Кітая XX ст. і паэзію перыяду «4 мая» (1919). Што тычыць жанравай прыналежнасці кнігі, то ў яе ўвайшлі выбраныя творы са зборнікаў: «Палын. Зборнік новых чатырохрадкоўяў» (2014 г.), «Зборнік бахайскіх гісторый» (2016 г.)

і «Два ясныя дні, Юй Дафу» (2021 г.). Што традыцыйна ўкладаецца ў сэнс назвы «чатырохрадкоўя» — а ён адрозніваецца ад таго, якім надзелены ў нашай культуры, — можна разгледзець на прыкладзе верша, які даў назву першага са згаданых зборнікаў:

Похоже, противоположно тому грешному миру, о котором ты говоришь,
есть три вида горя, причисляемых ко славе: щедрость,
скорбь и одиночество.

Я хочу умереть молодым, облаков над головой больше,
чем обычно,
а семья продолжает трудиться над светло-зеленой
пшеницей, они беззаботны,
пот льется ручьем.

«Полынь»

Як бачым, пад назвай гэтага жанру кітайцы разумеюць сэнс не «верша з чатырох радкоў». У кітайскай мове жанр чатырохрадкоўя называецца «цзюэдзюй» і азначае літаральна «абарваныя фразы», мае больш чым двухтысячагадовую гісторыю. Жанр гэты быў распаўсюджаны ў Кітаі ў VII—IX стагоддзях, да яго звярталіся вядомыя паэты.

Увогуле, шэдэўры кітайскага творцы ўраджаюць непадобнасцю з еўрапейскай паэзіяй, надзвычайнай арыгінальнасцю думкі, адсутнасцю шаблонаў, ламаным звыклых стэрэатыпаў. Напрыклад, у працытаваным вершы «Палын» прамая згадка пра гэтую расліну ў самім тэксце не сустракаецца. І застаецца толькі шукаць вытокі сімвалізму і патаемныя сэнсы ў глыбінных пластах культуры Паднябеснай.

Яна БУДОВІЧ

Ала КЛЕМЯНОК

Акопы

Міхасю Казлоўскаму

Тут дрэвы, нібы на карцінах Сезана,
тануюць факстрот,
рабінкі і клёнікі бы ў грацыёзным экстазе.
Дарога была наш дасведчаны
экскурсавод:
нягегла лягла напразткі,
як працяжнік у сказе.
На ўзгорку за брамай
падмуркі сядзібы былой
і зруб сімвалічны на месцы
той студні, якая
паіла паэта празрыстай
чысцюткай вадой.

Шукалі музей мы —
знайшлі помнік роднаму краю.
Не трэба журыцца, мой дружа,
такі, мусіць, ілях
павінны прайсці праз
бяспамяцтва і бураломы,
пакуль на крушні
не паўстане адноўлены гмах
Айчыны, у гонар якой
ты працуеш без стомы.
Мы дойдзем, я веру — мы знойдзем
сапраўдны музей,
дзе кожны цвічок — рарытэт,
кожны лісцік — пасланне.
А тут будзем дыхаць
наветрам з дамешкам надзей.
А тут гартаваць будзем
дух у чаканні.

Не мой боль

«Когда б вы знали, из какого сора
растут стихи, не ведая стыда...
(А. Ахматова)

Калі б ты ведала, што невыносны боль,
які я так адчайна рыфмавала,
зусім не мой. Як і сюжэт не мой.
Я выцягнула ў іншых з-пад забрала.
Усё, што так упарта з году ў год
хаваеце вы пад жалезнай маскай,
я бачу, бо пачуццям крыгаход
ламае часам паніцыры і каскі.
Бязлітасныя здрады і падман,
расчараванняў і хлусні паклады —

Кацярына ТАРАСАВА

Без цара ў галаве

Цар з галавы ў выгнанні
Як цар Эдып
Змучаны і ўбогі
Ад Бога болем.
Просіць
усяліцца ў сэрца,
Бо з галавы
Выгнаны чвартаваннем
Як вецер у ваду.

Просіць забрацца ў клапан
І біць у набат,
Гучна звяніць,
што сэрца кіруе слепа
Бо цар з галавы ў выгнанні:
Сляпы манах,
Сам сабе выняў вочы
Насустрач свету.

Мой цар з галавы
Сляпы.
Жыве ў сэрцы.

Маякоўскі, паслухай,
Мой клірас б'еіца
Аб дзверы твайго гатэля.
Ты настолькі аддана не верыў у Бога,
Што не помніш, што значыць вера.
Ты даверлівы скептык,
Чытаеш вершы
і ўяўляеш краіну ічасця.
Але мне
На парэштках твайёй краіны
Застаеіца бясконца
Лашчыць
Раззлаванага звера.

магла б я, пэўна, напісаць раман,
інтрыгаю зрабіўшы вашы звады.
Але для эпасу не хопіць ні інтрыг,
ні аб'ектыўнасці. Ды і падзей замала.
І, каб пазбавіцца ад ваших мне вярыг,
ваш боль у вершы я занатавала...
І калі энк той ты маім прызнала,
я недарэмна сэрца надрывала.

Акцёру Сяргею Карзею

Цішыня напаўзала на вёску,
як туман ад Гіцавай пасекі.
У траве зязюліны слёзкі —
гэта жніўня адвечная класіка.
Ані гуку, ні шэпту, ні вокрыку,
ні рыпення брамкаў ці веснічкаў,
ні ржання каня, ні цокату,
ані шоргату ціхага венічкаў,
ні сабачага брэху, ні гоману
жвавых курачак, што ад пеўніка
ўцякаюць. І нават ботамі
аніхто не трушчыць альшэўніка.
Не рыціць варот у калодзежа,
не загочуць гусі за хатамі.
Вёска ціхая, быццам наложніца,
не ўздыхне нат
пад дрэвамі-шатамі.
Пчолкі й тыя кудысьці падзеліся,
не мыкне ні кароўка, ні козачка.
Песні, што надвячоркам пеліся,
анямелі. Замоўкла вёсачка...
Ты ідзеш. Твае крокі нячутныя.
Ціш, нібы на зімовых могілках.
Ахінаюць думкі пакутныя,
не знаходзіш ні сэнсу, ні логікі.

Я веру ў Бога
Роўна столькі,
Наколькі ў голад.
Мой сусвет,
ператвораны звонкім клірасам,
Б'еіца табе аб голаў.
Павярніся ў труне
Як паэт саветаў.
Разбярэ, хто апошні воін.
Бо пакуль ты спрабуеш
прылашчыць звера,
Я звярочваю зверу голаў.

Маё поле вайны
На ішчэбні з магільных пліт.
Мой палеаліт —
Разбіцца аб вецер
Болю.
І вайсковыя словы:
Цэлься
Рыхтуйся
Плі
Застаюцца сцяною.
Паміж табой і
Мною.

Як з апошняга схова.
Нехта глядзіць адтуль

Раптам яблыкам спелым даспасавым,
што з галіны адчайна зрываеіца,
нібы словам з дзяцінства ласкавым,
жах маўкліваці парушаеіца...

Як лёгка мы сабе даруем,
знайшоўшы сотні апраўданняў!
А нам здаеіца, што ратуем
свой гонар хісткасцю прызнанняў.
На іншых пераводзім стрэлкі:
абразім ці абвінавацім,
ах, як жа выглядае брыдка
пагроза сябру, помста маці...
Утульнасць штучную ствараем,
аднак сумленню некамафортна.
Мы крыўды новыя збіраем,
каб іх агучыць зноў на фортэ.
Ды не падняць грахоў валізкі,
а ілях над пеклам вельмі слізкі...

Сумленне — найвялікішае багацце,
з ім ты багаты ў самай беднай хаце.
А страціш: і ў палацы, дзе ўсё ў перлах,
ты — проста раб у лёсу на галерах.
Хто за камфорт прадаў душу аднойчы,
загнаны будзе ў кут, але не гончай,
а ўласнай сквапнасцю. І зразумее,
што жыць па-чалавечы ён не ўмее,
што ў сэрцы перасычаным і сквапным
пачуцці як пад скамянелай вапнай.
Не цешаць больш ні пікнікі, ні святы,
ні сябрукі, якіх вакол багата,
бо тут няма адзінага, каторы
дзеля цябе гатовы зрушыць горы.
А побач толькі тыя, хто, як ты,
да выраю спалілі ўсе масты...

І чакае ўдару.
Быццам бы вінаватае.

Буйнабітная зброя
Люстрам на сотні куль
Адкажа адным ударам.

Тым больш
што ты — гэта я.

Мільярды людзей паміраюць
Агнём у вадзе.
Ападае праменнем попел на дно ракі.
І бясконца яго сабой засцілаем мы,
Непаздзельныя,
Неіснуючыя,
Яны.
Проста шывытыя з рэштак:
Прозвішчаў і імён.
Разабраныя на кавалкі,
Ствараем мель.
Нешта цягне на дно
і гоніць застаіца ў ім,
Але дай Бог застаіца плынню твайёй ракі.
Я баюся вады.

Пакінь мяне промнем сонца.

Генрых ТАРАСЕВІЧ

Адаму Міцкевічу

У свет прыйшоў напрыканы стагоддзя,
Калі Айчына страціла свой стан.
Але й тады ў няскораным народзе
Лунаў выразна адраджэння план.

Славуты сын зямелькі беларускай
На непрыступны узвышш Парнас.
Праславіў ты свой Край
на мове польскай,
Таксама, зрэшты, не чужой для нас.

О, мой паэце!
Любасны Адаме!
Хрышчоны ў навагрудскім
фарным храме,
Твае на Беларусі карані.

Цяпер мы — жыхары сваёй краіны,
Таму без выключэння ўсе павінны
Яе, як зрэнку вока, бараніць.

Жыццё і прырода

Цікавае жыццё ва ўсіх яго праявах,
Таму і цешыцца ім кожны чалавек.
Заўсёдным радасцям
і ўражанням яскравым
Удзячны, што аздобілі ягоны век.

Ну як не палюбіць світальныя ўзыходы,
Вясёлку над вадой, у небе жаўрука?..

Дзівосных яркіх з'яў
карміцелькі-прыроды
Наўкола на зямлі бясконца рака.

Прыроды прыгажосць —
узнёсласці крыніца,

Фота Кастуся Дробава.

Таццяна ЦВІРКА

Вада ў душы цякла тоненькім струменем, як на злосць. Ці то напор дрэнны, ці то лейка засмецілася... Ева слупом стаяла ў цеснай кабінцы, адчувала, як, льючыся на галаву, вадзяныя пасачкі збегалі па шчоках на шыю, віліся па пругкіх грудзях, руках, жываце... Позірк дзяўчыны застыў на бутэлечцы з шампунем, а думкі ўжо пачалі праглядаць толькі што перажытай чарговай жыццёвай серыі.

...Яго рукі. Якія ў яго моцныя і гарачыя рукі! Якія смелыя абдымкі яны нарадзілі. Прыгортвалі яе, танюткую, падатлівую, да атлетычнага цела. Яго цела! Здавалася, яна адчувала кожны мускул такога знаёмага, такога жаданага чалавека. Улоўлівала непрывычны для яе мужчынскі пах, цягнулася вуснамі да вуснаў, прагнучы напіцца салодкіх пацалункаў, страчваючы розум, губляючыся ў часе...

Колькі прайшло часу? Гадзіннік адлічыў за паўгадзіны. Ёй падалосся, што мінула вечнасць! Вечнасць, спакушаная глыбінёй позіркаў, авеяная згодай душ, сагрэтая пяшчотай дыхання і ўстрыможаная болей ад шчасця. Не, балюча было не ад шчасця. Ад страху страціць яго, маланкавае, імгненнае, тленнае...

Паўгадзіннае шчасце

Паўгадзіннае! Бо дзверы школы расчыніліся, загаманілі, выходзячы на зімовую вуліцу, пасталелыя яе выпускнікі. Вечар школьных сяброў ужо сплятаўся ў вязанку ўспамінаў. Неахвотна заводзіліся настывылы на лютаўскім марозіку аўтамабілі.

Ён нехаця пачаў адгортваць рукавы кашулі, пінжака, курткі, дабіраючыся да гадзінніка на руцэ. Падсвятціў кнопчай на ім. У паўзмроку Ева разгледзела патухаючыя блішчынкі ў любых вачах і прачытала па іх: «Пара!» Раптоўна ўзняўся гідкі, пранізлівы вецер. Дзёрзка ўварваўся пад адзенне. Стала холадна і непрыемна. Дзяўчына рашуча абвіла мажнужчынскую шыю непаслухмянымі змерзлымі рукамі (пашкадавала, што не згадзілася пайсці ў машыну), сціснула, наколькі мела моцы, гатовая непрыкметна скрасці-схапіць і яго душу.

...Нерухома стоячы пад цёплым дожджыкам, Ева захлыналася ўспамінамі прасённяшняга вечару. Гэта не быў яе юбілейны год сустрэчы з аднакурснікам, але, жыўчы непаладзёк ад школы, яна не прамінала ніводнага. Сёлетні чакала як свята, бо ведала: Славік абавязкова прыедзе. Ён жа завадатар, сам збіраў аднакурснікаў на дзесяцігадовы юбілей! Ведала, што жанаты, што, магчыма, прыедзе з жонкай...

Калі іх вочы сустрэліся, не адвяла позірку, кожнай жылачкай паказала, як прагне нагледзецца на яго. Прысела непаладзёк ад увахода, каб можна было бачыць столік з лічбай 10. Глыбока выдыхнула некалькі разоў, супакойваючы сэрца, быццам баялася: хаця б не пачуў ніхто, як такхае яно ў дзявочых грудзях, калі Славік з аднакурснікам падымаўся на сцэну, віншаваў настаўнікаў. І...

О, Божачкі! Спускаючыся са сцэны, ён не пайшоў за столік да сяброў, накіраваўся да выхаду, быццам нездарок зачэпіўся за яе нагу, нахіліўся да самага твару: «Прабач, Евачка! — і ціхутка: — Выйдзі за мной!»

...Струменьчыкі вадзі разбаўляліся саланаватымі слязінкамі, перамешваліся і ляніва сцякалі па целе. Смакуючы языком на вуснах сваю крыўду, Ева нарэшце адвяла пусты позірк ад бутэлечкі з шампунем, узяла яе ў рукі, раскруціла і вернула ўсё, што было на дне, на вяхотку. Успеніла спачатку доўгія цёмна-русыя валасы, потым заўзята нашампуньвала сябе, церла маладое цела, быццам хацела змыць нябачны грэх, які ўчыніўся сам сабой. Сцірала сляды сённяшняй сустрэчы з першым і адзіным каханнем. Змывала дотыкі любімых рук, пах адэкалону, пацалункі. «Каханы! Ды не мой, не мой, не мой!» — закруціліся ў галаве радкі ці то з песні, ці то з верша. Усяго і сказаў толькі: «У мяне дачка расце, Евачка», — і прыхінуў волатаўскімі рукамі, ахмяліў дурманлівым пахам...

Паўгадзіннае шчасце, настоенае на грэшных абдымках і пацалунках на марозе ў парку каля школы. Пяць гадоў мінула... Як яна яго кахала! Як віравала, рвалася на волю яе пачуццёвая рака! Як не вытрымала, кінулася, быццам у якім кіно, за цягніком, калі Славік ад'язджаў на работу ў Расію. Бегла і адчувала: не вернецца больш! Так захацеў Бог! Націснуў на клавішу «расстанне» і... Толькі праз пяць гадоў ён дазволіў ім зноў зліцца ў палкім пацалунку. Крадучыся, баючыся, улавіўшы паўгадзінкі, пакуль ішоў канцэрт.

Аднакурснікі ехалі святкаваць сустрэчу ў прыдарожнае кафэ. І ён пайшоў

праграваль машыну. Ева засталася сядзець на лавачцы. Скамянелая, ціхая, шчаслівая. Правяла поглядам ксенонавы водбліск фар яго аўтамабіля.

Плялася дамоў, несучы за пазухай крохкае шчасце, баючыся нават дыхаць на ўсю моц, ды раптам адчула, як выслізнула яно і рассыпалася па мяккім лютаўскім снезе, ператварыўшыся ў бліскучыя сняжынкі. Зразумела: не збярэ іх...

Дастаўшы з сумачкі ключы, доўга не магла адчыніць дзверы ўласнай кватэры — не слухаліся змерзлыя рукі. І толькі пераступіўшы парог, адчула, як просіць цяпла яе прамерзлае цела. «У душ! Хутчэй! Адагрэцца і вымыцца!» Церла-церла вусны, рукі, твар, стараючыся ачысціць і душу, змыць з яе закарэную закаханасць і больш не перакройваць мінулае... Чаму яна так прыкіпела? Колькі гадоў запар старалася не ўспамінаць, не думаць пра Славіка. Але не магла, магчыма, таму, што з ім яна забывала на ўсё!

Палягчала. Выйшла з ванны, абкруціўшыся мяккім ручніком. Адчула лёгкасць, незвычайную свабоду. Вось бы яшчэ адпрасаваць-адпарыць у сабе складкі-ўспаміны, і не мучылася б ты, душачка! І, магчыма, згадзілася б за Толька выйсці. Ходзіць па пятах. Ды і гады не прывяжаш да плоту за лейцы, як непаслухмянага коніка. І дзіцятка ўжо хочацца.

Святло ад фар аўта разлілося па пакоі. Ева кінулася да акна і замерла. Знаёмая пастава. Крокі на лесвічнай пляцоўцы. Асцярожны стук у дзверы. Адчула, як за пазухаю збіраюцца ў ком рассыпаныя сняжынкі-іскрынікі, лепячы яшчэ адно крохкае паўгадзіннае шчасце, вартае цэлага жыцця!

Білет

пастаральную ідылію выдатнага сонечнага надвор'я.

На дарозе з'явілася тройка мясцовага памешчыка Фунцікава, вядомага як сваім багаццем, так і любоўю да мастацтва. Ubачыўшы мастакоў, той загадаў фурману спыніцца і вываліўся з брычкі.

— Так, гэта г... горкае, сумнае нешта, асабліва аблачына, — падышоў ён да тварэння Селіверстава. — А вось бярозкі мне падабаюцца, — і на траву перад Ферапонтавым пляснуўся стосік чырвонагаў. — Заварочвай, — нібы гаворка ішла не аб карціне, а аб каўбасе, скончыў свой маналог Фунцікаў і паглядзеў на гадзіннік. Было тры пападні, а ў пяць вечара ў генерала Мопсава намаячалася гульня ў карты. Не спазніцца б.

Пакуль Ферапонтаў збіраў з зямлі ганарар, які нечакана яму зваліўся, Селіверстаў стаяў перад сваёй аблачынай і крывіў вусны. Твар яго патроху чарнеў і пачынаў нагадваць нават не аблачыну, а сапраўдную хмару. У выніку пейзаж быў скамечаны і выкінуты ў канаву. Натхненне скончылася, а ў душу закралася зайздрасць, яшчэ больш чорная, чым твар Селіверстава.

— Праставіцца б трэба, — найгранавесела сказаў ён Ферапонтаву. — А, Сяргеевіч!

— Без пытанняў, — адказаў удачлівы (а можа, больш адораны) мастак. — Вось толькі давай зойдзем на станцыю білеты купім, і можна ў карчму. Я чалавек добры, таму з мяне не толькі выпіўка, але і білет. Не пратэстуй (Селіверстаў, зрэшты, і не збіраўся), прадасі што са сваіх тварэнняў, мяне пракаціш на цягніку. Ідзем жа.

У карчме мастакі прабілі доўга, ужо і цямянец пачало. Балазе квіткі ўзялі за гадзю, а то б да закрыцця касы не паспелі. Да цягніка заставалася каля гадзіны,

а набраліся сябры ладна. Хоць перон і побач знаходзіўся, ды дайсці да яго аказалася справай няпростай. Зваліўшы ўсё свае мастацкія прылады і аксесуары, Ферапонтаў і Селіверстаў селі на найбліжэйшую лаўку. Першы адразу ж задрамаў. А вось Рыгору Іванавічу не спалася. Гарэлка толькі прытупіла яго чорныя думкі, але не растварыла іх у сабе. «І чым гэты няздара лепшы за мяне? Ужо ж не першую карціну прадае, а мае нікому не падабаюцца, хіба што мышам. Дрэнь наогул ён, а не сябар. І праставіўся, і білет мне купіў, проста каб паздзекавацца. Білет... Вось жа ён тырчыць з яго нагруднай кішэнкі... Шкада, што не грошы — тыя ён у штаны паклаў, не дастаць... Але і гэта сядзе... Хай пешшу пляскае да горада ці праз дзень едзе». І рука Селіверстава пацягнулася да маленькай каляровай паперкі...

— Прачынайся, Сяргеевіч! Цягнік падыходзіць, — закрычаў над вухам Ферапонтава Рыгор Іванавіч.

— А? Так? Дзякуй, — і Ферапонтаў, пацягнуўшыся як кот, устаў з лаўкі і, калыхаючыся, пачыкаў да платформы.

Народу ўжо сабралася нямала. Уся багата, а таксама дробныя чыноўнікі, служачыя пакідалі свае дачы і ехалі ў горад, каб сустрэць там працоўныя і не вельмі будні. Раптам Селіверстава прыцягнуў гучны голас поўнага мужчыны ў карычневым пінжаку з перламутравымі гузікамі.

— Куплю білет, дорага!

«А гэта ж ідэя», — сціміў аматар аблокаў. «І зазнайку гэтага правучу, і падзараблю».

Ён ціха падышоў да «безбілетніка» і працягнуў таму білет Ферапонтава.

— О, дзякуй, шаноўны. Зараз зойдзем у вагон, заплачу — не пашкадуеш.

А то гэтыя праклятыя касы так рана зачыняюцца.

Цягнік тым часам ужо падышоў да платформы і спыніўся. Народ лінуў у вагоны, нібы мурашкі ў мурашнік. Зайшлі і Селіверстаў з поўным мужчынам, а вось Ферапонтаў застаўся на пероне.

— Нельга без білета, — сказаў суровы рыжавусы праваднік, калі Аляксандр Сяргеевіч замест чыгуначнага стаў тыцкаць яму ў руку казначэйскі білет. — Я б таго яно і ўзяў, ды вунь бачыш, начальнік цягніка, зараза, глядзіць. Так што выбачай. Заўтра ўвечары паедзеш.

Ферапонтаў сумна паплёўся ў бок вёскі.

— Грошы, а грошы? — дрыготкім ад алкаголю, неразумнення і крыўды голасам патрабаваў аплаты за білет у тоўстага спадара Селіверстаў.

— Якія яшчэ грошы? Я набыў гэты білет у касе, а вы штосьці ад мяне хочаце. Ды вы п'яны, васпане. Праваднік!!!

Цягнік ужо набіраў ход, калі з дзвярэй пятага вагона вылецелі спачатку мальберт, затым палітра з пэндзлямі, а пад канец і сам мастак Селіверстаў. Сабраўшы свае рэчы і пагразіўшы кулаком у цёмную пустэчу, Рыгор Іванавіч таксама рушыў у бок вёскі. Праўда, прайсці ён здолеў няшмат — гарэлка зрабіла сваю справу, і Селіверстаў заснуў прама каля дарогі (не чыгункі, а звычайнай, пясчанай). Снілася яму восенёскае сіняе неба з воблачкам, а таксама грошы і яшчэ грошы.

— Падымайся, паехалі, — раптам над вухам ён пачуў знаёмы голас. Расплюшчыўшы вочы, Рыгор Іванавіч убачыў свайго сябра Ферапонтава, які выглядаў з брычкі. Побач з ім, як сава, блішчавыма памешчык Фунцікаў. Ён прайграўся ўшчэнт у генерала Мопсава і ехаў адыгрывацца ў горад.

Максім ШАСТАКОЎ

Восень у Клюкіне выдалася паспраўднаму залатая. Лясы і гаі прыбраліся ў колеры гэтага высакароднага металу, толькі дзе-нідзе іх «сухенкі» чырванелі рубінамі. Вясковыя хаткі, падсветленыя ласкавым, амаль летнім, сонцам, таксама здаваліся вылепленымі з золата. Што сказаць: такая восень — сапраўдная знаходка для людзей творчых. Гэта вам не шэрасць і дождж, а сапраўднае буянства колераў. Вось і мастакі Ферапонтаў і Селіверстаў нездарма, мабыць, прыцягнулі з горада свае мальберты і палітры, пэндзлі і фарбы.

— Як, Рыгор Іванавіч, у вас добра атрымліваецца, — шчыра, хоць і ў жартаўлівай форме, пахваліў сябра Ферапонтаў. — У Луўры не згубіцца.

— Не, да Луўра мне пакуль далёка і да Трацякоўкі таксама. А вось у вас, Аляксандр Сяргеевіч, бярозавы гай не горшы, чым у Архіпа Куінды. Далібог. І наогул, самае галоўнае ў нашай справе цяпер, на жаль, гэта не само мастацтва, а магчымасць яго рэалізацыі, — і Селіверстаў стаў акуратам дамалеўваць маленькую аблачыну, якая вісела над далёкім лесам і разбаўляла (а можа, псавала)

Генадзь АЎЛАСЕНКА:

«Багатая фантазія — адзіны шлях да поспеху»

Генадзь Аўласенка — пісьменнік, творы якога сёння надзвычай запатрабаваны юнымі чытачамі Беларусі. Каб разабрацца, у чым справа, выслухаць меркаванні самога пісьменніка адносна сучаснага развіцця дзіцячай літаратуры, мы і вырашылі пагутарыць з Генадзем Пятровічам.

— Прапаную пачаць размову з самага простага пытання: наколькі цяжка быць дзіцячым пісьменнікам?..

— Пісьменнікам увогуле быць няпроста (сапраўдным, а не графаманам, які заўсёды піша лёгка і хутка і амаль ніколі не выпраўляе). Што ж датычыць дзіцячага пісьменніка...

Нехта сказаў (не памятаю, хто), што пісаць для дзяцей — значыць пісаць як для дарослых, але яшчэ лепш. І як бы ні быў зацёрты некалі надзвычай папулярны лозунг «Усё найлепшае — дзецям!», адносна дзіцячай літаратуры лозунг гэты застаецца правілам нумар адзін для кожнага пісьменніка. Сапраўднага.

А яшчэ нельга забываць, для якога менавіта ўзросту піша ён свой твор. Бо тое, што падасца цікавым вучням малодшых класаў, вучняў класаў сярэдніх (тым больш старшых) пакіне цалкам раўнадушнымі.

І наадварот: не варта прыдумваць занадата складаныя і шматсэнсоўныя творы для малых. Пісьменнік-фантаст Ванегут аднойчы сказаў, што шарлатанам з'яўляецца кожны, хто не здольны патлумачыць шасцігадоваму дзіцяці, чым ён займаецца.

Да дзіцячага пісьменніка гэтая фраза адносіцца перш-наперш.

— Некалі вы адкрылі сябе як дзіцячы пісьменнік Ветрыкам з Вентылятара... Была дылогія ці трылогія? Не спрабавалі перавыдаць гэтую серыю? Можа, прадоўжыць апавед?

— Усё правільна: менавіта маленькі Ветрык з Вентылятара быў маім першым творам для дзяцей. Усяго ў Выдавецкім доме «Звязда» выйшла чатыры кнігі пра Ветрыка з Вентылятара: «Дзіўныя прыгоды маленькага Ветрыка з Вентылятара», «Новыя прыгоды маленькага Ветрыка з Вентылятара», «Ветрык і спадарыня Зіма» і «Ветрык і Кароль прусакоў». Дзе толькі маленькі Ветрык не пабываў! І ў Афрыку лятаў, каб паклікаць Трапічныя вецер і з яго дапамогай прагнаць з нашых мясцін спадарыню Зіму, якая пасярод лета раптоўна аб'явілася. І ў кнігу казак трапляў, каб там абдрукоўкі і ўсялякія іншыя памылкі выправіць. Напрыклад, прыбраць лішніх Цмокаў Гарынычаў, таму што аднаму Івану-царэвічу з усімі не зладзіць. Ці, скажам, вярнуць ваўкоў, якія памяншаліся месцам, з казак «Чырвоны каптур» і «Тры парасяты» ў іх законныя казкі...

Наконт перавыдання...
Ведаеце, гэта мая запаветная мара. Таму што ўсе чатыры кнігі пра Ветрыка ў свой час даволі хутка разышліся, і, вядома ж, вельмі хочацца, каб як мага больш юных чытачоў ізноў сустрэлася з ім. І не толькі беларускіх, але, магчыма, і расійскіх...

А наконт працягу...

Таксама ў мяне ёсць такія думкі. Бо маленькі Ветрык паступова расце, вось і ў апошнім кнізе «Ветрык і Кароль пацукоў» ён ужо дастаткова самастойны і нават паспеў пасябраваць з двума катамі-сапернікамі і адным вельмі журботным сабакам, якога кінула гаспадыня. Менавіта гэтыя каты і сабака ўступаюць у смяротнае сутыкненне з пачварным трохгаловым Каралём пацукоў і, канешне ж, з дапамогай Ветрыка атрымліваюць над цмокам безумоўную перамогу. Але пасля высвятляецца, што так званы Кароль пацукоў дзейнічаў па ўказцы нейкага звышмагутнага чорнага чараўніка, і той пакуль што застаецца непераможным і нават няўлоўным, таму што на гэтым і завяршаецца казачная апавесць.

Так што працяг тут ажно напрошваецца...

— Вы па адукацыі настаўнік, доўга працавалі ў школе... Сюжэты ваших твораў прыходзяць са школьнага, педагогічнага вопыту? Ці ў іх шмат фантазіянага?

— Па адукацыі я біёлаг, у школе выкладаў у асноўным біялогію і хімію. І, канешне ж, стасаванне са школьнікамі ў многім паўплывала на напісанне маіх дзіцячых твораў, у першую чаргу для падлеткаў. Як, напрыклад, цыкл вясельных апавяданняў і апавесцей пра хлопчыка па мянушцы Вася Лайдачкін. Ён і ў Краіну казак трапляе, і ў Краіну шкодных

Фота Кастуся Дробава.

звычай, і нават у Царства грыбоў. Усе гэтыя аповесці друкаваліся ў свой час у часопісе «Рюкзачок», а некалькі гадоў назад у выдавецтве «Беларусь» пабачыла свет кніга, у якую ўвайшлі яны плюс мноства невялікіх вясельных апавяданняў аб прыгодах Васі і яго сяброў. Кніга на беларускай мове і называецца «Прыгоды Васі Лайдачкіна».

Веды біялогіі дапамагаюць у напісанні дзіцячых твораў. Напрыклад, многія мае дзіцячыя казкі менавіта пра жывёл і расліны, а яшчэ нямала навукова-папулярных твораў для юных чытачоў. Я альбо інтэрв'ю ў розных жывёл бяру, альбо, напрыклад, раскажваю школьнікам пра паходжанне тых ці іншых культурных раслін. Зразумела, у даходлівай для дзяцей форме.

А наконт фантазіянага, дык багатая фантазія аўтара — гэта галоўны і нават адзіны ключ да поспеху. Без фантазіі ніяк!

— Хто з пісьменнікаў старэйшага пакалення, якія пішуць для дзяцей, з'яўляюцца для вас настаўнікамі?

— Ведаеце, у дзяцінстве маімі любімымі кнігамі былі «Прыгоды Нязнайкі» Носава (але толькі першая кніга!) і «Баранкін, будзь чалавекам!» Мядзведзева. Лічу, што менавіта так варта пісаць для дзяцей.

А з беларускіх дзіцячых пісьменнікаў, канешне ж, Янка Маўр. Дарэчы, ён пісаў, хутчэй, для падлеткаў, але падлеткі — гэта таксама дзеці, хаця і лічаць сябе часта дарослымі і самастойнымі. Менавіта таму цяжэй за ўсё дзіцячаму пісьменніку пісаць для падлеткаў. Маленькае дзіця — адкрытая кніга, і даросламу няцяжка яе прачытаць. А значыць, і напісаць так, каб маленькаму было зразумела і цікава. Задача гэтая простая для вопытнага і, галоўнае, таленавітага пісьменніка.

А падлеткі — асобны Сусвет, куды дарослым дагрукацца няпроста. І яшчэ цяжэй напісаць літаратурны твор для іх так, каб яны яго не проста зразумелі, але і прынялі, як гаворыцца, у сваю кампанію.

— Ці многа сёння чытаеце з дзіцячай літаратуры? Рускай? Беларускай? І ці ўдаецца ўвогуле сачыць за развіццём сучаснай дзіцячай літаратуры Расіі?

— Ці часта чытаю я зараз кнігі дзіцячых пісьменнікаў? На жаль, значна радзей, чым у тыя далёкія часіны, калі мае дзеці былі маленькія. Тады я з імі чаго толькі не прачытаў: і беларускай, і рускай, і замежнай...

Можа, таму і захапіўся крыху пазней тым, што пачаў уласныя творы прыдумваць менавіта для дзяцей... Праўда, тады малым шмат меней спакус было. Каналаў у тэлевізары ўсяго некалькі, кожны мультфільм — амаль падзея. А зараз мультфільмаў незлічона колькасць і з кожным годам з'яўляюцца новыя. Прытым штампаваныя. Як аўтамабілі некалі на канвееры Генры Форда...

Але сучасным дзецям гэта, на вялікі жаль, падабаецца, і паспрабуй адарві іх ад мультыка проста дзеля таго, каб пасадзіць за кнігу! Па ўласнай унучцы ведаю, як гэта няпроста...

Паняцце «дзіцячая літаратура» даволі агульнае і неадназначнае. З малымі чытачамі ўсё ясна, але вось як быць з падлеткамі? Літаратуру для іх таксама лічыць дзіцячай?

Аляксандр Сяргеевіч Пушкін пісаў свае казкі зусім не для дзяцей. І «Канёк-Гарбунок» Яршова прызначаўся першапачаткова таксама для дарослай чытацкай аўдыторыі. Так і «Востраў скарбаў», як і «Тры мушкетёры»,

«Прыгоды Гулівера»... А зараз іх чытаюць менавіта падлеткі. Ды і сам упершыню пазнаёміўся з гэтымі кнігамі ўжо ў падлеткавым узросце.

— Каго б вам хацелася адзначыць як лідараў у сучаснай дзіцячай літаратуры?

— Нават не ведаю, што і адказаць. Дзіцячых пісьменнікаў і ў Беларусі, і тым болей у Расіі цяпер так многа, і ўсё яны такія розныя, што цяжка выдзеліць лідара. Калі за развіццём сучаснай дзіцячай літаратуры ў Рэспубліцы Беларусь я сачу, то ацэньваю стан сённяшняй дзіцячай літаратуры Расіі (а яна яшчэ і шматнацыянальная) проста не бяруся. Дакладней, не вазьму на сябе смеласць...

— Як ацэньваеце цяперашні стан чытацкай увагі да дзіцячай літаратуры? Усё засталася ранейшым, як і трыццаць-сорак гадоў таму, як і ў часы вашага дзяцінства: сельскія бібліятэкі, дзіцячыя бібліятэкі ў школах?

— Жыццё змяняецца імкліва, асабліва апошнім часам. Добра памятаю свет без камп'ютараў, інтэрнэту, мабільнай сувязі... Памятаю і час, калі папяровая кніга была амаль адзінай крыніцай ведаў і нішто, здавалася б, не прадвясчала якіх-небудзь глабальных перамен. Але яны прыйшлі, і гэта бясспрэчны факт.

Не тое каб я асабліва моцна перажываў з гэтай нагоды (прагрэс хіба ж спыніш?!), але нейкае пачуццё шкадавання (дакладней настальгіі) усё ж прысутнічае.

Ці здолее выжыць папяровая кніга ў гэтым зменным свеце і колькі ёй засталася жыць?!

Хацелася б быць аптымістам і верыць, што папяровая кніга застанецца жыць доўга, многія дзесяцігоддзі і нават стагоддзі. Асабліва з вялікімі літарамі і прыгожымі ілюстрацыямі, якую маламу нават у руках трымаць прыемна, тым болей гартаць і разглядаць... Тут ужо нікая электронная з ёю не параўнаецца.

Ды і проста папяровая кніга, нават без малюнкаў і ілюстрацый...

Чамусьці на розум прыходзіць параўнанне з тэатрам. Колькі ўжо яму прадказвалі поўнае знікненне. І калі кінематограф з'явіўся, і калі тэлебачанне ўвесь свет запаланіла. А тэатр па-ранейшаму жывы, магчыма, стаў ён болей элітарны, болей інтэлігентны... Спадзяюся, так будзе і з папяровай кнігай.

— Ці ёсць, на ваш погляд, у Беларусі літаратурная крытыка, уважлівая да дзіцячай літаратуры?

— Літаратурная крытыка ў Беларусі, натуральна, ёсць, у тым ліку і ўважлівая да дзіцячай літаратуры. Але заўсёды хочацца, каб яе было як мага болей і каб яна ацэньвала аб'ектыўней. Іншымі словамі, каб крытычныя водгукі, з аднаго боку, не прыгладжваліся ўсямерна дзеля ўхвалення таго ці іншага прызнанага і надзвычай аўтарытэтнага аўтара, а з другога — не былі задужа прыдзірлівымі па дробязях ці з-за асабістага непрыняцця твораў меней вядомых аўтараў ці проста пачаткоўцаў.

І ўжо тым болей не замоўчвалі з нейкай цяжка вытлумачальнай упартасцю гэтыя творы, што часам, на вялікі жаль, і здараецца.

— Якога кніжнага героя, па вашым асабістым меркаванні, не стае сённяшнім дзецям?

— У савецкай літаратуры заўсёды вылучаліся падзвігі, у тым ліку і дзяцей. Подзвігі і самаахвяраванні ў імя вялікай мэты, так, імя той мэты — камунізм. І кніжныя героі таго часу заўсёды былі гатовы да подзвігу, і здзяйснялі яго без усялякага страху і сумнення, ведаючы, што ахвяруюць сабою не проста так, а дзеля максімальна хуткага набліжэння светлай будучыні.

І вось яна наступіла, будучыня! Наколькі яна аказалася светлай, гэта ўжо іншае пытанне...

А што наконт подзвігаў у наш час?

Нехта з вялікіх сказаў, што «любوی подзвіг — гэта расплата за нечыя памылкі, і ў нармальным грамадстве подзвігаў увогуле быць не павінна».

Але ці так гэта?

Подзвіг подзвігу розніца. Адна справа — калі гераічнымі намаганнямі людзі спрабуюць выправіць чыёсьці галавацтва, і зусім іншая — калі чалавек, які лёдзьве навучыўся плаваць, не раздумваючы, кідаецца ў ваду, каб выратаваць дзіця. І нават не сваё, а чужое...

Ці калі звычайны беларускі школьнік Раман Кагадоўскі без сумненняў забягае ў ахопленую полымем хату і на руках выносіць свайго двухгадовага брата, атрымлівае пры гэтым моцныя апёкі.

Вось гэта сапраўды подзвіг, і менавіта такіх кніжных герояў не хапае сённяшнім дзецям. Дакладней, падлеткам...

Гутарыў Мікола БЕРЛЕЖ

Рытмы і рыфмы друкарскага станка

Вынаходніцтва Іагана Гутэнберга сярэдзіны XV ст. не толькі ў ліку першых сярод еўрапейскіх на-родаў было асвоена беларускай культурай. Вобраз друкара-асветніка Францыска Скарыны стаў неад’емным ад парадыгмы нацыянальнага будаўніцтва, літаратурнай класікі перыяду яе фарміравання на досвітку XX ст. Пачатая колькі стагоддзяў таму спра-ва знайшла прадаўжальнікаў.

Перазовы эпох

Сваю паэтычную інтэрпрэтацыю по-стаці сына «слаўнага горада Полацка» рэпрэзентаваў і Максім Багдановіч. Верш «Безнадзейнасць» арганічна ўвайшоў у па-мастацку вывераны цыкл «Старая Беларусь» са зборніка «Вянок» (Вільня, 1913), засведчыў творчыя памкненні і самога аўтара, і еўрапейскай «прыгожай эпохі» (La Belle Époque), якая шукала па-пярэднікаў-аднадумцаў у далёкіх XVI—XVII стст.

Першадрукар паўстае перад намі не ў мармуровай велічы, а ў ледзь не побы-тавым клопаце пра здароўе бліжняга:

*Скарына, доктар лекарскіх навук,
У доўгай вопратцы на вельжы сочыць зоры.
Яны спрыяюць! Час! З рухавых рук
Скарыны п’е адвар пан земскі пісар хворы.*

Візуалізацыя мінуўшчыны вытрамана ў духу мадэрнісцкай паэтыкі, узмоцнена пе-сімістычным светаадчуваннем, уласцівым для еўрапейскіх творцаў пачатку XX ст.

*І ўраз пабачыў ён, што ізумруд
У пярсцёнку залатым на пальцы
ітось імгліцца,
Што блеску ў ім няма... І з болам тут
Ён зразумеў, што ўжо к жыццю
не вараціцца.*

Паводле розных сведчанняў, увага да асветніка павінна была рэалізавацца ў асобным артыкуле М. Багдановіча. Фрагментарныя згадкі пра першадрукара ўлучаны ў нарыс «Белорусское возрожде-ние» (1914): «Основу <книгопечатанию> положил один из лучших представи-телей нарождавшейся тогда белорусской интеллигенции, доктор медицины и ба-калавр «семи свободных наук» Франциск Скорина из славного города Полоцка».

Можна прасачыць, як сілагізм гэтага тэксту неўпрыкмет пераклікаецца з не-кааторымі песімістычнымі ноткамі «Без-надзейнасці»: «Он, правда, не нашел себе непосредственных преемников, но когда лет через 40—50 в Белоруссии началось только что описанное мощное движе-ние, печатная белорусская книга сыграла в нем свою роль».

Паэт чыстай красы ў ліку першых згледзеў паэтычны патэнцыял прачы-тання асобных радкоў прадмоў і пасля-слоўяў Францыска Скарыны, «напоми-нающих собой стихи». Ужо ў XXI ст., на новым гістарычным вітку асэнсавання культурнай спадчыны XVI ст. — залато-га веку беларускага пісьменства, у пера-стварэнні Алеся Разанава яны прагучаць наступным чынам:

*Як звяры,
Што блукаюць у пушчы,
Ад нараджэння
Ведаюць сховы свае,
Як птушкі,
Што лётаюць у наветры,
Помняць
Гнёзды свае,
Як рыбы,
што плаваюць у моры і рэках,
Чуюць віры свае
і як пчолы
Бароняць вуліі свае —
Гэтак і людзі
Да месца, дзе нарадзіліся
і ўзгаданы ў Боже,
Вялікую ласку маюць.*

3 лёгкай выдавецкай рукі

Калі асэнсаванне выдавецкай дзейнасці Францыска Скарыны прадумана ўкладва-лася ў індывідуальна-аўтарскую творчую практыку Максіма Багдановіча і агульную стратэгію нацыянальнага культурнага бу-даўніцтва пачатку XX ст., то радкі, у якіх згадваецца месца выдання «Вянка», — не-мудрагелістыя, развітальныя, прамоўле-ныя на апошнім дыханні зямнога жыцця:

*У краіне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сінняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна Кухты.*

У 1906 годзе М. Кухта заснаваў у Вільні друкарню з правам выпускаць кнігі, газе-ты і часопісы на ўсіх еўрапейскіх мовах. У ёй пабачылі свет больш за паўсотні найменняў беларускіх выданняў маса-вага, навукова-папулярнага, рэлігійнага, адукацыйнага характару: газеты, кален-дары, граматыкі, альманахі, зборнікі, спеўнікі і інш. Асобнымі кнігамі вый-шлі творы Францішка Багушэвіча, Цёткі, Ядвігіна Ш., Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Канстанцыі Буйло, іншых пісьменнікаў. Накладам у 2 тыс. экзэм-пляраў выдадзены адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча «Вянок».

Паштоўка «Францішк Скарына». Вільня: Друкарня Марціна Кухты, 1917 (?) г.

Паштоўка «Францішк Скарына» — адзін з прыкладаў шматлікай друкарскай прадукцыі Марціна Кухты. Ініцыятарам яе з’яўлення было Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні. Паводле тэхнічных характарыстык, яна выканана літаграф-скім спосабам на тоўстай паперы фарма-там 142x95 мм; кошт і тыраж не ўказаны. (У Мінску першая скарынаўская памятка падобнага кшталту выйшла толькі праз паўстагоддзя — у 1967-м, да чарговай круглай юбілейнай даты.)

На знешнім (фасадным) баку агуль-навядомая выява першадрукара з кнігі «Быццё» (Прага, 1517), з подпісам унізе «ФРАЇЦІШК СКАРЫНА 1517—1917 FRANCISK SKARYNA». Адваротны бок цікавы дзякуючы надпісам і невялікаму тэксту. Беларускае словазлучэнне-назва «Аткрытая цэдзулка» (паштоўка) пра-дублявана на чатырох мовах: рускай, польскай, французскай, літоўскай. У пра-вых верхнім куце (захоўваем правапіс арыгінала) — «Мейсцо для маркі». Злева кароткая інфармацыя пра першадрука-ра: «Доктар Францішк Скарына. Родам с Полацка, першы друкар і переклад-чык Бібліі на беларускую мову. Друкаваў Біблію у Празе чешкай у 1517 г.; у 1917 г. прыпадае 400 лецец беларуск. друку».

Сярод іншых застаецца адкрытым пы-танне года выпуску паштоўкі. У катало-гу выстаўкі «Францішак Скарына і яго

Марцін Кухта. 1910-я гг.

час» (Мінск, 1989) фіксуецца 1915 год. Магчыма, бралася пад увагу набліжэн-не фронту Першай сусветнай вайны да Вільні, а значыць — згортванне тут уся-го беларускага друку. На нашу думку, лагічным (традыцыя выдання пашто-вак напярэдадні падзеі), падказаным надпісамі на пярэднім і адваротным баках уніката будзе называць 1917-ы. Нягледзячы на разбежку ў вызначэн-ні года, адназначна можна сцвярджаць, што ў разгар ваенных дзеянняў бела-русы выкарыстоўвалі магчымасці пош-ты — на той час вельмі дзейснага спо-сабу распаўсюджвання інфармацыі — і нязмушана нагадвалі ўсяму свету не толькі аб сваім існаванні, але і адметнай культурна-асветніцкай місіі ў гісторыі хрысціянскай Еўропы.

Пралетарыят — словы ў лад

Эпістальныя зборы пачатку XX ст., што захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, сведчаць: для шэрагу пад-пісчыкаў «Нашай Нівы» выданне атая-самлівалася не з рэдактарам, а з друка-ром — Марцінам Кухтам. Менавіта на яго імя наўпрост адрасавалася некаторая карэспандэнцыя прыхільнікаў нацыя-нальнай перыёдыкі.

Прыязнае стаўленне саміх работнікаў віленскай друкарні да «першай белару-скай газеты з рысункамі» неаднаразова засведчана на старонках гэтага выдання віншаваннямі з чарговым годам выха-ду, які ўспрымаўся нацыянальна арыен-таванай грамадскасцю як адмысловы юбілей (1909, № 46; 1910, № 46; 1911, № 47/48). Пры гэтым падпісанты выгля-далі не як звычайныя тэхнічныя выка-наўцы, а як зацікаўленыя ў выніках сваёй працы калегі па творчасці.

Адно з віншаванняў было напісана вершам і апублікавана ў нумары газеты ад 12 (25) лістапада 1909 г. Ад імя «набор-шчыкаў-супрацоўнікаў “Нашае Нівы”» вітаў Аляксандра Уласава, рэдактара-вы-даўца, Міхалюк Бжэскі — прадстаўнік віленскага пралетарыята:

*У сваёй долі мнагатруднай
Для краіны мнагалюднай
Тры гадкі ты працаваў,
Думкі праўды рассяваў.
Сярод бур, непагоды,
Шчыра вёў прасветы плуг,
Прабуждаў народны дух.
І сваім не ўпаў ты духам,
За людскім ідучы рухам.
Хай жа пасля хмарных дзён
Яснась будзе з ўсіх старон! <...>*

Перад намі твор, не пазбаўлены вер-шаваных, вобразна-выяўленчых якас-цей, напісаны з улікам фальклорных традыцый і літаратурных стратэгий

нацыянальнага пісьменства нашаніўска-га перыяду. Аўтар ці не першы ў гісторыі беларускага друку даў узор рэкламнага слогана: «Дзесяць грошы толькі дай // І ўсё ведай, усё знай!»

Спробы гістарычнай (рэ)канструкцыі

Зварот да дзейнасці віленскага друкара ў беларускай літаратуры быў спарадыч-ным, з вялікай часовай разбежкай паміж публікацыямі. Адным з першых згадаў М. Кухту ў часопісе «Польмя» (1926, № 7) Хведар Імшэннік, загадчык канто-ры і сакратар рэдакцыі «Нашай Нівы». Вельмі адметна, што прадпрымальніку, класава варожаму элементу, калі пры-трымлівацца рыторыкі першага дзесяці-годдзя савецкай улады, было адведзена заўважнае месца. Адзначана яго спагад-лівае стаўленне да беларускага выдання, а таксама панесеная юрыдычная адказ-насць, паколькі гэты нацыянальны сег-мент дадаў выдаўцу нямала клопатаў.

Амаль праз тры дзесяцігоддзі свой погляд на значэнне друкара ў гісторыі нацыянальнай культуры прапанаваў Міхась Смолкін у артыкуле «Слова пра Марціна Кухту» («Дзень паэзіі», 1965). «Ён не напісаў ніводнай, але даў чытачу многа кніг. Ён не быў паэтам, але ўвай-шоў у беларускую паэзію і адзначаны ёю», — так пачынаецца допіс і визна-чаецца праблемнае поле аўтарскага тэкст-ту, істотна ўзбуйненае ў далейшых разва-гах: «Паміж Георгіем Скарынам і Марці-нам Кухтам — амаль чатыры стагоддзі. Паміж імі — вымушаная цішыня, літа-тура без друкарань і выдавецтваў».

Паводле слоў даследчыка, з дзецішча віленскага прадпрымальніка пачыналася беларуская літаратура XX ст.: «Спачатку была асавана друкарня, а пасля ўжо па-явіліся першыя беларускія газеты, пер-шае беларускае выдавецтва, якія з’ядналі пісьменнікаў і кнігі ў літаратуру, што ўвесь час безупынна і дзейсна развівалася».

За выказваннямі М. Смолкіна не аб-страгаваны назіранні, а канкрэтная пра-ца ў фондах Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Літоўскай ССР, дзе сярод іншых дакументаў была выяўлена аўтабіяграфія друкара. Паводле гэтага рукапісу, М. Ку-хта вызначаў сваё сацыяльнае паходжан-не — селянін, нацыянальнае — беларус...

Сярэбраная накрывка нататніка М. Кухты.

За апошнія пяць гадоў аўтару гэтых радкоў удалося сабраць фрагменты вуснай гісторыі сям’і віленскага друкара, азнаёміцца з ацалелымі рэліквіямі. Мар-цін Кухта пры гэтым паўставаў як над-звычай аўтарытэтны чалавек, захоплены літаратурай і жывапісам. Сярэбраная накрывка ад нататніка — адзін з цікавых артэфактаў, які наводзіць на роздумы. Што хавалася за гэтай аздобай: фінанса-выя запісы, рахункі, а можа — любімыя паэтычныя радкі?..

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Скарбы рускага рэалізму

Праект «Перадзвіжнікі. Рэалізм. Асвета. Бізнес», прымеркаваны да 150-годдзя з дня адкрыцця першай экспазіцыі Таварыства перасоўных мастацкіх выставак у Санкт-Пецярбургу, працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Калісьці суполка стваралася для таго, каб не толькі ў Маскве і Санкт-Пецярбургу, але і ў менш буйных гарадах людзі маглі ўбачыць, што ўяўляў сабой сучасны жывапіс. Спіс удзельнікаў таварыства ўключае імёны найлепшых жывапісцаў (а таксама скульптараў), якія тварылі ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзя. Работы гэтых аўтараў з'яўляюцца гонарам Нацыянальнага мастацкага, а многія з іх знаходзяцца ў пастаяннай экспазіцыі. Да 23 студзеня 2022 года наведвальнік зможа ўбачыць сапраўдныя шэдэўры рускага мастацтва, змешчаныя ажно ў чатырох залах першага паверха.

29 лістапада споўнілася 150 гадоў з часу першай экспазіцыі рускага Таварыства перасоўных мастацкіх выставак (ТПМВ). Сёння «перадзвіжнікі» — адны з самых знакамітых у гісторыі рускага мастацтва. Сапраўды зоркамі жывапісу лічацца Іван Крамской, Рыгор Мясцадаў, Міхаіл Клот, Аляксей Саўрасаў, Васіль Пяроў, Уладзімір і Канстанцін Макоўскія, Васіль Паленаў, Іван Шышкін, Ілья Рэпін, Ісак Левітан, Васіль Сурыкаў, Віктар і Апалянарый Васняцовы, Архіп Куінджы, Валянцін Сяроў і многія іншыя. Спадчына, якую яны пакінулі, шматгранная. Менавіта гэтыя творцы пачалі адлюстроўваць у сваіх карцінах жыццё простых людзей, іх побыт, звычкі, перажыванні і эмацыянальны стан. На палотнах таксама — сюжэты з рускай гісторыі, партрэты славуных асоб.

Няма сэнсу расказаць пра дзейнасць суполкі, аднак варта ўспомніць, што ўзнікненне ТПМВ было б немагчыма без так званага «Бунту чатырнаццаці», калі чатырнаццаць прэтэндэнтаў на залаты медаль вырашылі пайсці на адкрытае сутыкненне з Імператарскай акадэміяй мастацтваў. Гэта былі гістарычныя і жанравыя жывапісцы Іван Крамской, Багдан Веніг, Аляксандр Грыгор'еў, Мікалай Дзмітрыеў-Арэнбургскі, Фірс Жураўлёў, Пётр Забалоцкі, Аляксей Карзухін, Карл Лемах, Аляксандр Літоўчанка, Канстанцін Макоўскі, Аляксандр Марозаў, Міхаіл Пяскаў, Мікалай Пятроў і Мікалай Шустаў, а таксама скульптар Васіль Крэйтан. Тады на конкурсе была агучана тэма са скандынаўскай міфалогіі «Балыванне на Валгале». Гэта адпавядала акадэмічнай практыцы, але не задавальняла мастакоў, якія хацелі самастойна выбіраць тэму згодна з ідэямі і схільнасцямі. Так, творцы выйшлі з Акадэміі мастацтваў і аб'ядналіся ў першую пецярбургскую Арцель мастакоў. Нягледзячы на тое, што арцель стала смелым ідэйным творчым цэнтрам прагрэсіўнага мастацтва і атрымала прызнанне, праіснавала адносна нядоўга. Прычына распаду — канфлікт інтарэсаў удзельнікаў і пазнейшы выхад з аб'яднання Крамскага, заснавальніка і лідара.

Аднак яшчэ ў час існавання арцелі ўзнікла ідэя стварэння Таварыства перасоўных мастацкіх выставак. Ініцыятарам у 1869 годзе выступіў Рыгор Мясцадаў, які захапіў сваёй задумай Пярова, Саўрасава ды іншых маскоўскіх мастакоў, а таксама заручыўся падтрымкай

Крамскага. Той у сваю чаргу згуртаваў пад сцягам ТПМВ мастацкую моладзь Пецярбурга.

Як адзначаюць стваральнікі маштабнай экспазіцыі, збор Нацыянальнага мастацкага музея мае вялікую і разнастайную калекцыю работ аўтарства перадзвіжнікаў. Творы мастакоў, якія ўвайшлі ў музейную калекцыю, экспанаваліся на трыццаці сямі (з сарака васьмі арганізаваных) перасоўных выстаўках.

У залах Нацыянальнага мастацкага музея размясцілі больш за сто твораў, а таксама ілюстраваныя каталогі перасоўных выставак з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Выставачны праект прадстаўляе работы членаў і экспанентаў Таварыства перасоўных выставак з розных ракурсаў: мастакоў-рэалістаў, мастакоў-асветнікаў і мастакоў-бізнесменаў. Яго суправаджаюць штотыднёвыя куратарскія экскурсіі і лекцыйны цыкл. Між тым канал «Культура» Беларускага радыё сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем стварылі спецыяльны праект «Дыялогі пра культуру: Перадзвіжнікі», які знаёміць слухачоў з жыццём і творчасцю мастакоў-перадзвіжнікаў. У праграму ўключаны радыёсустрэчы з навуковымі супрацоўнікамі музея, куратарамі, экскурсаводамі. Кожная перадача прысвечана асобнай тэме (партрэт, бытавы жывапіс, пейзаж, бізнес у дзейнасці перадзвіжнікаў, уплыў мастакоў таварыства на іншыя віды мастацтва).

Аляксей Саўрасаў «Ранняя вясна», 1880—1890-я гг.

Куратарам выстаўкі выступіла Алена Машчонак — старшы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-асветніцкай работы, сукуратар — Юлія Лісай, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела замежнага мастацтва. Куратар падкрэслівае: за мінулы час тэма перадзвіжніцтва даследавалася ў розных ракурсах, аднак сёння, у век тэхнічных і эканамічных дасягненняў, перадзвіжніцтва паўстае перад намі не толькі як дзейнасць выбітных мастакоў, якія апявалі рэалістычныя традыцыі ў выяўленчым мастацтве і прапагандавалі ідэю асветы рускага народа, але і як паспяховы мастацкі бізнес-праект.

Не ў апошнюю чаргу хочацца адзначыць, што «Перадзвіжнікі. Рэалізм. Асвета. Бізнес» прадстаўляе і некалькі работ мастакоў-пейзажыстаў, якія ўваходзілі ў склад таварыства і былі ўраджэнцамі Беларусі. Гэта Станіслаў Жукоўскі і Вітольд Бялыніцкі-Біруля — паслядоўнікі Аляксея Саўрасава, вучні Васіля Паленава і Ісака Левітана. Як адзначаюць даследчыкі, у перадзвіжніцтве яны працягвалі лірычную лінію пейзажа. Сярод палосен — «Сумнае возера» (1913) Жукоўскага, няяркае, журботнае і «нешматслоўнае». Праціглеглая па настроі «Хуткая рэчка» (1908) Бялыніцкага-Бірулі, ясная і поўная надзеі.

Раскрыць у сваіх карцінах сапраўднае жывое жыццё прыгнечанага сялянства, якое пакутуе ад улады памешчыкаў і багаццяў, было адной з асноўных задач перадзвіжнікаў. Гэта дэманструюць такія палотны, як «Сялянскія дзеці ў панскай хаце» і «Дзе бадзяліся?» (1897) Карла Лемаха, «Радаўніца» (першая палова 1890-х) Абрама Архіпава, «Праля» (1895) Сяргея Вінаградова, «Каля вадапою» Сяргея Святаслаўскага і многія

Канстанцін Каровін «Восень», 1880-я гг.

іншыя. Аднак пра жыццё вышэйшых саслоўяў мастакі таксама разважалі. Найярчэйшы прыклад — вядомы твор «Цар Іван IV Грозны просіць ігумена Кірыла (Кірыла-Белазерскага манастыра) благаславіць яго ў манахі» (1898) Клаўдзія Лебедзева.

Сярод вялікай колькасці найдасканалейшых карцін можна ўбачыць «Захад» (1862) Аляксея Саўрасава. Большая частка краявіду схавана за густой расліннасцю і дрэвамі, але гэта зроблена выключна дзеля таго, каб у поўнай меры паказаць усю прыгажосць колеру і буянства фарбаў. Відаць, што сонца ўжо не ў стане прабіцца праз шчыльную лістоту лясных дрэў, але з левага боку глядач усё ж мае магчымасць назіраць яго чырвань. Рэалістычны і ў той жа час быццам казачны куток прыроды адлюстраваны на знакамітым палатне Івана Шышкіна «Пясчаны бераг» (1879). Далёкі цёмны план карціны зачароўвае. Высокія і магутныя дрэвы стаяць сцяной і зацягваюць сваёй глыбінёй, вабяць у гушчар...

На пярэднім плане ў цёплых і далікатных бела-залацістых тонах прыбрэжны пясок. На яго светлым фоне асабліва вылучаюцца карані дрэў, выгнутыя, кручаватыя: яны прагна цягнуцца да вады. Гэтыя карані імкнуцца і паўзуць да гаючай вады. Аўтар не дапускае прыблізнасці — у яго ўсё выразна. Дадае рэалістычнасці і постаць чалавека, які стаіць на беразе і ўглядаецца ўдалечынь. Не пакідае раўнадушным і работа Аляксея Саўрасава «Зімовая дарога» (1870-я): асабліваю ўвагу мастак удзяліў адлюстраванню неба. Яно займае большую частку пейзажа. На ім — мноства адценняў сіняй гамы, аднак дзе-нідзе праскочваюць жоўтыя колеры, робячы аблогі яшчэ больш «цяжкімі». Пахмурныя шараватыя фарбы надаюць карціне атмасферу напружання і трывогі. І нібыта заключны акорд усёй выстаўкі — «Узбярэжжа Петрапаўлаўскага гаю ў Сестраэцку» (1886) Івана Шышкіна. Удумлівы, суровы і насычаны пейзаж паказвае прыгажосць

Аляксей Сцяпанав «Жураўлі ляцяць», 1891 г.

Ісак Левітан «Яблыні цвітуць», 1896 г.

і казачнасць прыроды, а камяні на беразе як пацвярджэнне іх нязменнасці. Уражанні ад вышэйназваных твораў — толькі невялічкі праэнт ад таго, што чакае патэнцыйнага глядача, якім хараством яму давядзецца любаватца.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Вітольд Бялыніцкі-Біруля «Хуткая рэчка», 1908 г.

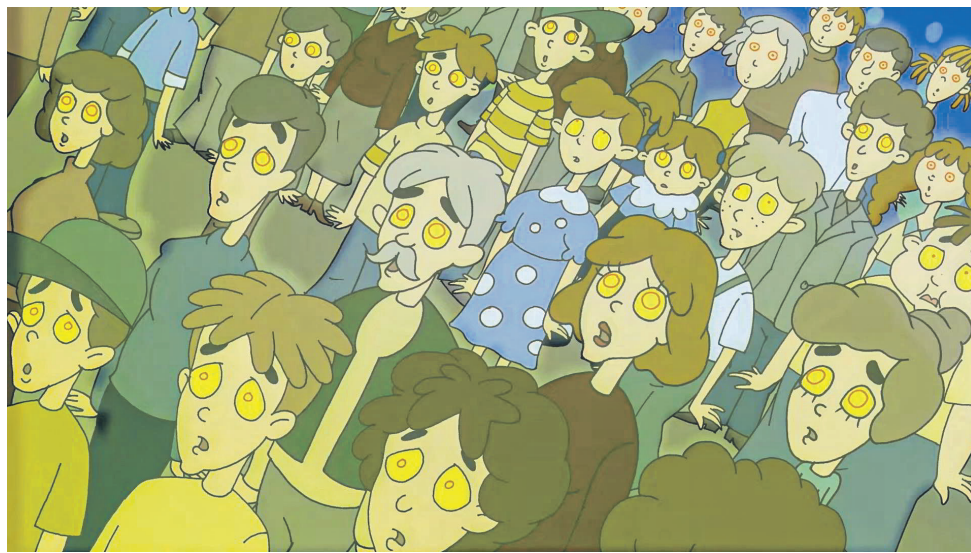
Лунаючы ў аблоках

Кінафестываль «Лістапад», што завяршыўся некалькі тыдняў таму, яскрава засведчыў надзвычайную важнасць анімацыі ў нацыянальным кінапрацэсе (сёлета беларускай анімацыі аcurат споўнілася пяцьдзясят гадоў). Пераважную большасць усіх прадстаўленых на мерапрыемстве айчынных карцін склалі мультыплікацыйныя стужкі. Натуральна, большая частка дэманстравалася ў рамках конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік», астатнія былі вынесены ў пазаконкурсную праграму. Цяпер, у апошнія дні юбілейнага 2021 года, найлепшы момант згадаць адно з галоўных дасягненняў беларускай анімацыі ў найноўшы час...

«Зоркі сёмага неба» — першы ў гісторыі беларускай кінематаграфіі поўнаметражны анімацыйны мюзікл. Само сабой, акцэнт тут трэба рабіць на словы «поўнаметражны», бо мюзіклаў у летапісе айчыннай мультыплікацыі якраз хапае. Сярод жа поўнаметражак, не лічачы асобных прэцэдэнтаў у 1990-я і адносна нядаўна ў 2010-я, якія ўяўлялі сабой зборнікі гісторый, новая карціна па праве стала першапраходцам. Мультфільм, зняты рэжысёрам Аленай Туравай, дачкой знакамітага класіка, заснаваны на п'есе Генадзя Давыдзкі «Зоркі сёмага неба». Дзіцячы твор раней ставіўся яго аўтарам на сцэне Горкаўскага.

Карціна, якая сёлета мела гонар адкрываць «Лістападзік», з няпростай і дужа працяглай вытворчай гісторыі. Пачалася тая гісторыя яшчэ ў 2016 годзе. Тады на студыі арганізавалі здымкі маштабнай экранізацыі. Спачатку думалі над сцэнарыем ігравога фільма, але крышку пазней канцэпцыя была пераасэнсавана і з ігравога праект ператварыўся ў анімацыйны. Крэсла рэжысёра заняла вопытная Алена Турава. Кандыдатура больш чым прыдатная: на ніве дзіцячага кіно Алена Віктараўна, можна сказаць, сабаку з'ела.

Хаця работа пачалася напружаная і з поўнай аддачай усіх, хто меў дачыненне, здымкі ўсё ж ішлі вельмі марудна і працягваліся не адзін год. Дзеля большай зручнасці было вырашана падзяліць фільм на некалькі частак і працаваць над імі паасобку. Здымачная каманда складалася з дзясяткаў чалавек: трэба разумець,

што мы маем справу з маляванай анімацыяй, усё рабілася ўручную. Аперацыя гэтая, як можна здагадацца, фінансавая і працаёмкая, таму цалкам заканамерна, што працэс так зацягнуўся.

Што ж, сюжэт карціны «Зоркі сёмага неба» круціцца вакол гісторыі хлопчыка па імені Саша і яго, так бы мовіць, таварышаў па няшчасці — ката Мурмота і лялькі Элі. Адноўчы на іх родную планету (яна, дарэчы, падобна на іншае знаёмае нам касмічнае цела пад назвай Зямля) абрушваецца вялікая бяда: людзі на ёй пад уздзеяннем новых шкодных тэхналогій становяцца злымі, грубымі, а потым і ўвогуле страчваюць здольнасці марыць. На лёс нашых герояў, якія цудам захавалі яснасць думкі, выпадае адказнасць за выратаванне свету ад гэткай напасці. Яна ўвасоблена ў вобразе сямі пачвар.

Шэсць з іх ілюструюць розныя чалавечыя слабасці: азартнасць, ляноту, абжорства, славалюбства, грубасць, баязлівасць. Сёмая, галоўная, уяўляе сабой велічэзнага спрута, які праглынуў планету, закрыўшы такім чынам ад вачэй яе насельнікаў зоркі. Каб уратаваць свой дом, разнашэрснай (у літаральным сэнсе) кампаніі даўдзецца пранесці чароўны падсвечнік праз усе шэсць нябёсаў, захопленых вычварнымі прыхаднямі, устаяць перад спакусамі і, даставіўшы цудадзейны артэфакт феям-залоўніцам, развеець такім чынам хмары.

Акрамя таго, нельга забываць, што перад намі мюзікл. Гэта значыць, усе больш-менш значныя падзеі і зрухі ў сюжэце суправаджаюцца музычнымі нумарамі. Вершы песень былі напісаны спецыяльна для мультфільма яго

рэжысёрам Аленай Туравай, балазе ў аўтара багаты вопыт паэтычнай творчасці. Тэксты і напраўду атрымаліся займальнымі, а галоўнае — простымі і ладнымі. Яны пазбягаюць залішніх сэнсавых награванчванняў і добра кладуцца на музыку. Дарэчы, музыку для мультфільма напісаў вядомы эстрадны кампазітар Леанід Шырын. Трэба сказаць, з задачай справіўся на ўсё сто.

Электроннае суправаджэнне Леаніда Шырына атрымалася разнастайным стылёвым і ў пэўным сэнсе бунтарскім (як і павінна быць у якасным дзіцячым фільме). Вядома ж, што дзеці ніколі не адмаўляюць сабе ў радасці крыху пабузацёрыць. Найлепшая таму ілюстрацыя — дзіцячыя кінасеансы. Прэсутнічаць на такіх — усё адно як назіраць стыхійнае бедства. Адзіная прэтэнзія да музыкі — яе ў мультфільме, шчыра кажучы, зашмат. Складваецца такое ўражанне, нібыта саўндтрэк не сціхае ні на хвіліну (вельмі верагодна, што так на самай справе і ёсць).

Галоўная маркетынгавая фішка карціны, ручная 2D-анімацыя, на жаль, таксама не пазбаўлена недахопаў. Знешнія вобразы галоўных герояў, напрыклад, атрымаліся даволі скупымі і нават у чымсьці прымітыўнымі. Выклікана гэта, як ні парадаксальна, маштабнасцю задумы, бо, у адпаведнасці з вядомым законам, павелічэнне колькасці непазбежна прыводзіць да зніжэння якасці. Іншая, яшчэ больш значная, праблема — пустыя, непрапрацаваныя заднікі. «Вядома, дзеянне карціны ў нябёсах жа адбываецца. Якія там заднікі!» — скажаце вы. І, тым не менш, іх вельмі не хапае.

Зразумейце правільна: мультыплікатар Святлана Кавалеўская літаральна здзейсніла подзвіг. На гэтым, дарэчы, настойвае і рэжысёр стужкі. Амаль што аднаасобна Святлана выцягнула ўвесь візуальны рад поўнаметражнага (!) мультфільма. На яе плечы была ўскладзена па-сапраўднаму вялікая адказнасць, і ў такіх абставінах творца змагла апраўдаць самыя смелыя надзеі. Аднак што зробіць два чалавекі, ніколі не здолее адзін, — тут тое ж самае... Думаецца, кароткаметражны праект з ідэнтычнымі бюджэтам і камандай меў бы значна большы выбух і да таго ж, напэўна, нашмат больш дэталізаваныя заднікі.

У рэшце рэшт, увесь час лунаць у аблоках і назіраць абстрактныя манатонныя карцінкі — гэта, прама скажам, задача з няпростых. Хочацца больш фактуры, дробных дэталей. Яшчэ адным кінематаграфічным інструментам, якім не варта грэбаваць падчас працы над вялікай мультыплікацыйнай стужкай, з'яўляецца ўнутрыкадравая мізансцэна. З розумам выбудаваная, яна магла б стаць той выратавальнай галінкай, якая дапамагае глядачу ўтрымліваць раўнавагу. На жаль, кадры ў мультфільме «Зоркі сёмага неба» неглыбокія, а перамяшчэнні герояў унутры абмяжоўваюцца геаметрыяй плоскіх фігур.

Затое вельмі парадавалі акцёрскія работы ў мультфільме. Галасы персанажам падабраліся выразныя, інтанацыі ў іх жывыя і яркія. Некаторыя вобразы вылучаюцца асабліва (прыкладам, апошняя па ліку пачвара, якая сімвалізуе сабою грубасць і злосць, паўстала ў вобразе пацешнага хулігана-пераростка з заўсёднай цыгарэтай у зубах і надзвычай дзікімі манерамі)...

Стваральнікам мультыплікацыянага фільма «Зоркі сёмага неба», па ўсім відаць, давялося многім ахвяраваць, аднак галоўнае яны зрабілі і ў юбілей анімацыі давалі-такі справу да чаканай прэ'еры!

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Нягоднік з чалмой на галаве

Многія карыстаюцца псеўданімамі, але ці не самы арыгінальны ў пісьменніка, журналіста Восіпа Сянкоўскага — Барон Брамбеус. Наконт паходжання яго існуюць тры версіі. Па адной — маладому слуге Восіпа Іванавіча Рыгору вельмі падабалася кніга, героі якой іспанскі кароль Брамбеус і каралева Брамбіла. Так захопліваўся ёю, што не дагукацца. Гэта імя і самому Сянкоўскаму спадабалася. Вось і пачаў падпісваць свае матэрыялы Барон Брамбеус.

Па другой, працуючы выкладчыкам ва ўніверсітэце, для перакладу з турэцкай мовы прапаноўваў студэнтам нейкую «Казку пра Францылу Венецыяне». Адным з персанажаў яе быў кароль Брамбеус. Пра яго ўспомніў, разважаючы, які ўзяць сабе псеўданім. Але бароны згадваюцца радзей, чым каралі. Заінтрыгаваныя чытачы захочуць хутчэй даведацца, пра што піша гэты Барон Брамбеус.

Магчыма і іншая прычына. Цесцем Восіпа Сянкоўскага быў вядомы банкір барон Раль. Хацеў, каб і зяць меў гэтакі тытул. Яму ж быць баронам Раль-Сянкоўскім не хацелася. Нарэшце паразумеліся, калі згадзіўся стаць баронам Брамбеусам. Хай сабе толькі ў літаратуры. Ды, канешне, не толькі гэтым выклікае да сябе цікавасць. Такі псеўданім — як «апратка» яго. У народзе ж нездарма кажуць: «Не адзежа харашыць чалавека, а чалавек — адзежу».

Род Сянкоўскіх — адзін з самых даўніх у Вялікім Княстве Літоўскім і Каралеўстве Польскім. Гэта той атожылак яго, які ў пачатку XVII стагоддзя даў Мацея Казіміра Сарбеўскага. Першым з роду Сянкоўскіх у гістарычных крыніцах згадваецца Ян. Пасланнік вялікага князя літоўскага і караля польскага Жыгімонта I Старога ў Вене, Парыжы і Неапалі, ён падпісваўся: «З Сарбева Сянкоўскі». У падарунак ад яго атрымаў маёнтка Вялікае Сянкова. Яго сыны ў сваіх подпісах пра гэта таксама пастаянна згадвалі: «З Вялікага Сянкова Сянкоўскія».

Дзед Восіпа Сянкоўскага сябраваў з каралём Рэчы Паспалітай Станіславам Аўгустам Панятоўскім. Калі той ад'язджаў у Пецябург, суправаджаў яго. А бацька Іван, прывыкшы да раскошы, бяздумна растраціў свае ўладанні. Жыў у маёнтку жонкі Антокалі непадалёку ад Вільні. Там 31 сакавіка 1800 года і нарадзіўся сын, якога сямейнікі звалі Юзік, а калі падрос — Юзаф.

З ранняга маленства меў выключную памяць. Гаварыў па-беларуску, бо па паходжанні літвін. Ведаў і польскую мову, авалодаў рускай, а пасля англійскай, бакскай, ісландскай, італьянскай, навагрэчаскай, нямецкай, персідскай, турэцкай, французскай, яўрэйскай і іншымі. Цудоўна ведаў і арабскую гутарковую мову. Увогуле, у яе веданні яму не было роўных ва ўсёй Расіі. Мог пісаць і па-арабску без слоўніка. Здатнасцю запамінаць здзіўляў не толькі сяброў, але і выкладчыкаў. Калі нехта згадваў які-небудзь верш старажытнагрэчаскага паэта, нядоўга думаючы, дэкламаваў яго.

У «Бібліотеке для чтения» ўпершыню і выступіў пад псеўданімам Барон Брамбеус. Аказаўся і цудоўным арганізатарам. Кожны нумар выходзіў строга па графіку: у першы дзень месяца. Першым увёў і аплату тым, хто друкаваўся, у залежнасці ад аўтарскага аркуша. Пасылны спяшаўся даставіць ім ганарар. Бывалі выпадкі, калі, перапраўляючыся па Няве ў час ледаходаў, скакаў з крыгі на крыгу. Аб'ём часопіса даходзіў да 30 аркушаў. Ён карыстаўся вялікай папулярнасцю. Наклад павялічыўся да 5 тысяч асобнікаў.

Дома выходзіў пад наглядом маці. Яна была вельмі адукаванай жанчынай. Яшчэ ў большай ступені — яе родны брат, а яго дзядзька Готфрыд Эрнест Гродэк, які, прафесар Віленскага ўніверсітэта, даследаваў старажытнагрэчаскую літаратуру. Выкладаў грэчаскую і лацінскую славеснасць. Атрымаўшы хатнюю адукацыю, Юзаф паступіў у Мінскую гімназію. Аднак правучыўся нядоўга. Гродэк на канікулах праэкзаменаваў яго і паспрыяў пераводу ў Віленскі ўніверсітэт.

Адным з любімых яго выкладчыкаў быў Іаахім Лягель. Ён і Гродэк, як прызнаваўся пазней, заахвочвалі студэнтаў «да вывучэння Усходу, яго звычай, паняццяў і літаратуры». Гэта і падштурхнула яго да авалодвання ўсходнімі мовамі. А яшчэ ўступіў у літаратурна-грамадскае аб'яднанне, якое называлася... «Таварыства

Малюнак з сайта studfile.net

Барон Брамбеус.

нягоднікаў». Але звычайна чальцоў яго называюць шубраўцамі. Па-польску «Towarzystwo szubrawcow».

«Нягоднікамі» называлі сябе жартам. Былі маладымі літаратарамі і нават вучонымі. Адмаўлялі алкагольныя напоі. Не гулялі ў карты і нават у даміно. «Шубраўства» не перашкаджала Восіпу Сянкоўскаму працягваць захапляцца арабістыкай. Захацеў пабываць на Блізкім Усходзе. Тады яго называлі Арабскім. Яго падтрымаў Казімеж Контрый, які ва ўніверсітэце быў сакратаром праўлення, а потым галоўным бібліятэкарам. Грошы знайшлі праз абвестку ў друку, пералічыўшы ці не ўсе мовы, якімі Восіп валодаў. Праўда, «пастарэлі» на тры гады. Баяліся, каб дабрадзеі не засумняваліся ў магчымасцях дзевятнаццацігадовага даследчыка.

Праз Вену і Неапаль дабраўся ў Турцыю. Пасля былі іншыя краіны. Дзе б ні знаходзіўся, занатоўваў убацанае. Пазней гэтыя дзёнікі публікаваліся ў польскіх і рускіх выданнях. З іх старонак паўстае такім, які і быў у жыцці. У нечым іранічным, часам скептычным, па характары авантурным. Пры неабходнасці, кажучы яго словамі, «скідаў з сябе спарыхнелую абалонку» еўрапейца. Апраўна чалму і на роўных размаўляў з суразмоўцам, для прыкладу, на чыстым сірыйскім дыялекце.

Пабываў у Нубіі — гэта ў даліне Ніла. Задумаў наведацца ў Верхнюю Афрыку — доўга не збіраўся. Пераадольваў неймаверныя перашкоды, аднак свайго дамагаўся. Як у выпадку з Дэндэрскай Задзякам — барэльфам на столі аднаго з памяшканняў храма Хатхор у горадзе Дэндэра на заходнім беразе Ніла. Згаданая скульптурная кампазіцыя — карта зорнага неба. Французы вырашылі перавезці задзяк у Парыж.

Восіп Сянкоўскі быў упэўнены, што яго месца толькі ў Расіі. Не спыніла яго і прыбыццё французскага адстаўнога чыноўніка Леларэна. З той жа мэтай. Служка Восіпа Іванавіча мальвіцкі аравіянцін Наста, на славянскі манер Ігнацій Партэлі, слухаўся яго ва ўсім. Самае неверагоднае, што высякалі задзяк інструментамі... Леларэна. Як яны апынуліся ў іх руках — невядома. Як і тое, што сваёй работай не выклікалі ніякага падазрэння. «Здабычу» непрыкметна даставілі да Ніла. Пагрузілі на баржу. Толькі ў Грэцыі якраз пачалася рэвалюцыя, зносіны з Расіяй перарваліся.

Выкрадзенае аддалі Леларэну. Але Сянкоўскі праз васькаваную паперу зняў з задзяка копію. Пасля вяртання падарыў яе Імператарскай акадэміі навук у Пецябургу. Па сёння яна захоўваецца поруч з каштоўнасцямі Егіпецкага музея. Арыгінал жа знаходзіцца ў знакамітым Луўры.

Часам расказваў і пра тое, чаго ў сапраўднасці не было. Хацелася ў нечым пакасавацца. Не кожнаму шчасціць адправіцца ў такое экзатычнае падарожжа. А яшчэ ж і цану сабе ведаў. Быў самалюбівы. І ў турэцкай апратцы і чалме сфатаграфаваны не толькі для сябе. Для іншых — таксама. Каб пабачылі, які я... Бадай, найлепш падыходзіць слова, якім сёння часта карыстаюцца, — круты. Аднак на першым месцы ўсё ж заставалася праца.

Я не сказаў, што перад паездкай на Блізкі Усход ён наведаўся ў Гомель. У вотчыне вядомага дзяржаўнага дзеяча Мікалая Румянцава заручыўся яго рэкамендацыйнымі лістамі. Хацеў паступіць на службу ў Расійскую місію ў Стамбуле. Аднак пазней ад такога намеру адмовіўся.

У Пецябургу паспяшаўся да свайго апекуна. Румянцаў аддзячыў яго «за паспяховую падрыхтоўку сябе

да службы». Даў яму дзвесце чырвонцаў — залатых манет. І залічыў перакладчыкам у Калегію замежных спраў. Звярнулі ўвагу на яго і ў Пецябургскім універсітэце. Прэтэндэнтаў на пасаду прафесара кафедры арабскай і турэцкай мовы было шмат. Але ні адзін з іх на Блізкім Усходзе не быў. Таму падтрымалі яго кандыдатуру. Працаваў 25 гадоў — з ліпеня 1822 года да 8 лютага 1847-га. А развітаўся ў сваім духу.

На чарговай гадавой справаздачы выкладчыкаў прысутнічаў і міністр народнай адукацыі Расіі Платон Шырынскі-Шахматаў. Калі прыйшла чарга выступаць Восіпу Сянкоўскаму, высветлілася, што ён захварэў. Папрасіў сваё паведамленне «Аб старажытнасці наймення русаў» працягваць калегу. Рэктар згадзіўся. Аказалася ж, што гэта — чарговая выхадка ахвотнага на выдумкі Восіпа Іванавіча.

Ён пераконваў, што вытокі наймення «русы» ў Іспаніі, у адной з вежаў маўрытанскага палаца Альямбра. Гэтаксам па поўным сур'ёзе сцвярджаў, што некалі на Беларусі ваяваў знакаміты персідскі цар Кір. А галоўная бітва адбылася пад Оршай. Маўляў, падобнай думкі прытрымліваўся і Напалеон І.

Развітаўшыся з універсітэтам, адмовіўся і ад рэдагавання «Бібліотеки для чтения». Раўназначных ёй выданняў і дагэтуль, і пасля ў расійскай журналістыцы не было. Бадай, і ва ўсім цывілізаваным свеце. Выдаваўся «журнал словесности, наук, художеств, промышленности, новостей и мод, составляемый из литературных и ученых трудов...» І гэта не поўны пералік тэм. Але ў ім абавязкова друкаваліся матэрыялы па гісторыі.

У «Бібліотеке для чтения» ўпершыню і выступіў пад псеўданімам Барон Брамбеус. Аказаўся і цудоўным арганізатарам. Кожны нумар выходзіў строга па графіку: у першы дзень месяца. Першым увёў і аплату тым, хто друкаваўся, у залежнасці ад аўтарскага аркуша. Пасылны спяшаўся даставіць ім ганарар. Бывалі выпадкі, калі, перапраўляючыся па Няве ў час ледаходаў, скакаў з крыгі на крыгу. Аб'ём часопіса даходзіў да 30 аркушаў. Ён карыстаўся вялікай папулярнасцю. Наклад павялічыўся да 5 тысяч асобнікаў.

Без справы ніколі не сядзеў. Справа ж для яго — абавязкова нешта нечаканае. Гэта і адкрыццё ў 1848 годзе з тытунёвым фабрыкантам Пятром Каулем уласнай фабрыкі. Новаўвядзенні таксама не абыйшліся без авантурнай задумы новага «тытунязнаўцы». Сыравіну замочвалі ў нейкім соусе з чарнасліву. На жаль, зберажэнні, якія ўклаў у вытворчасць, не акупіліся.

Не ў свае сані сеў і ствараючы ва ўласным доме клавіяркестр. Так назваў пераносны арган, якога дагэтуль ніколі не было. Для размяшчэння яго прабілі падлогу другога паверха дома. Дзясяткі скрыпачных, клавіатурных і духавых музычных інструментаў у спецыяльна зробленую велізарную шафу не ўмяшчаліся. Іх перараблялі так, што адны імітавалі голас іншых. Ды ўзнікла новая праблема. Хто «агучыць» такое новаўвядзенне? У жонкі Восіпа Іванавіча не атрымалася. Яна і на раялі кепска іграла.

Апрабаваць гучанне клавіяркестра вырашыў сам. Чамусьці ноччу. Жыхар навакольных дамоў паўскоквалі з ложкаў. Ім падалося, што чуюцца рык нейкага страшнага зверга. Паведамлілі квартальнаму. Давялося Восіпу Сянкоўскаму даваць распіску, што больш падобнага не здарыцца.

Свабоднае месца, што засталася пасля клавіяркестра, аздобіў дэталімі корпуса свайго аркестра. Засталася яшчэ і на ложак. А музыку вельмі любіў. Удасканаліў скрыпку, дадаўшы ёй пятую струну. У піяніна традыцыйную клавіяттуру замяніў шкляной. У апошнія гады свайго жыцця, заняўшыся даследчыцкай працай, таксама не забыўся пра музыку. Высвятляў сувязь музычнай тэорыі з астраноміяй. Талент быў яшчэ той! З задавальненнем распрацоўваў новыя канструкцыі печы. Сам абіваў мэблю. Захапляўся фатаграфіяй. Нават сады закладаў.

Пасля «Бібліотеки для чтения» супрацоўнічаў з часопісам «Сын Отечества», выступаючы ў ім са штодзённымі фельетонамі «Лісткі Барона Брамбеуса». Наклад адразу павялічыўся на некалькі тысяч асобнікаў. Толькі цензуры падабалася не ўсё. У 1857 годзе з 52 «Лісткаў...» «зарэзала» 25. Стаў друкавацца ў бульварным «Весельчак». Зацікаўленасць выданнем таксама рэзка ўзрасла. Задумаў выдаваць палітычную газету шырокага зместу, у нечым падобную на «Бібліотеку для чтения». Аднак здароўе рэзка пагоршылася. Пайшоў з жыцця 16 сакавіка 1858 года.

Шмат пра яго гаворыць і тое, што сябраваў з Адамам Міцкевічам. Нават дапамагаў яму ў напісанні «Крымскіх санетаў». Першым стаў абаронцам камедыі Аляксандра Грыбаедава «Гора ад розуму». Калі яна доўга хадзіла ў спісках, настойваў на яе публікацыі. І, канешне, яго імя назаўсёды будзе звязана з пачаткам развіцця расійскага ўсходназнаўства. Калі ж канкрэтней — арабістыкі. А часопіс «Бібліотека для чтения» — свайго роду энцыклапедыя. Амаль сто тамоў. Сто тамоў неўміручасці!

Андрэй АРЦІНОВІЧ

Захавальнік літаратурнага слова

У Наваполацку шмат гадоў жыў і працуе выкладчык рускай мовы і літаратуры, аўтар 20 вершаваных зборнікаў Анатоль Бясперстых, які значную частку жыцця аддаў лексікаграфіі і стварыў 85 літаратурных і тэматычных слоўнікаў, выдадзеных як у Беларусі, так і ў Расіі. Яшчэ каля 30 гадоў да публікацыі.

Анатоль Бясперстых.

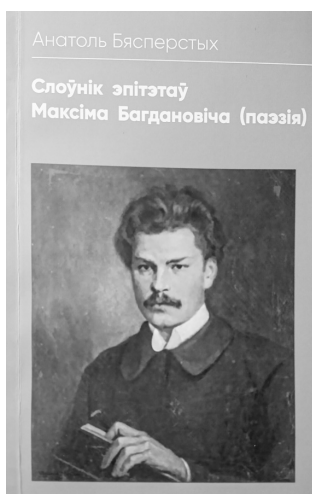
рыфм І. Грыгор'ева; слоўнікі анамастыкі М. Рубцова і І. Грыгор'ева; тры серыі тэматычных слоўнікаў, якія працягваюцца: «Природа в русских эпитетах» (12 выпускаў), «Моя коллекция русских пословиц и поговорок» і «Моя коллекция русских эпитетов»; слоўнікі мовы публіцыстыкі Н. Советнай, Г. Грыгор'ева і інш. І гэтая вялікая, карпатлівая праца, якая патрабуе ведання ўсіх моўных тонкасцей, зроблена адным чалавекам!

Да 130-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча слоўнік эпітэтаў яго творчасці русіст Анатоль Бясперстых стварыў на дзвюх мовах — рускай і беларускай! Нядаўна ў выдавецтве Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта выйшаў «Слоўнік эпітэтаў Максіма Багдановіча» на беларускай мове. Гэта навучальны дапаможнік для выкладчыкаў-славеснікаў і навучэнцаў старшых класаў.

Уступны артыкул «Жамчужына нашай спадчыны» напісаў аўтар «Слоўніка беларускіх эпітэтаў» лаўрэат Нацыянальнай

літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхал Пазнякоў. Даючы высокую ацэнку працы лексікографа, ён адзначыў: «Гэты слоўнік, як і іншыя лексікаграфічныя працы А. П. Бясперстых, выклікае шчырае захапленне працавітасцю і прафесіяналізмам аўтара. Яго глыбокім бачаннем мастацкага слова. Упэўнены, што слоўнік стане важнай падзеяй у нашым айчынным мовазнаўстве».

Кандыдат філалагічных навук Т. Багарадава лічыць, што навуковая работа Анатоля Бясперстых дазволіць павысіць узровень падрыхтоўкі студэнтаў-

філолагаў, падасць матэрыял для самастойнай працы ў галіне беларускага мовазнаўства

і літаратуразнаўства, будзе карыснай настаўнікам і вучням школ, а таксама ў адукацыйнай практыцы, дасць новую магчымасць інтэрпрэтацыі культурнай спадчыны М. Багдановіча.

За плённую працу наш зямляк А. Бясперстых узнагароджаны літаратурнымі медалямі Ігара Грыгор'ева і Мікалая Рубцова, удастоены Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сяргея Ясеніна (2021) за «Слоўнік эпітэтаў С. А. Ясеніна». За слоўнік «Слова пра Рускае Слово» ўдастоены залатога дыплама XI Міжнароднага славянскага літаратурнага форуму «Залаты Віцязь», прысвечанага 75-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, і дыпламам за яднанне народаў Расіі і Беларусі.

Цяпер Анатоль Паўлавіч працуе над фундаментальнай працай — слоўнікам эпітэтаў Аляксандра Пушкіна. Мэта лексікографа — паспець за сваё жыццё апісаць эпітэты ўсіх твораў класіка, у тым ліку з яго крытыкі, публіцыстыкі, перапіскі, іншых рэдакцый і вярнянтаў твораў. Ужо створана 15 выпускаў (з запланаваных 45) гэтага ўнікальнага праекта, кожны з якіх з'яўляецца самастойным выданнем. Каб скончыць запланаванае, спатрэбіцца не менш як 8—10 гадоў. Пажадаем жа выбітнаму падзвіжніку, захавальніку цудоўнага літаратурнага слова доўгіх і плённых гадоў жыцця.

НАТАЛІЯ САВЕТНАЯ
Фота даслана аўтарам

Спадчына паэта

Бібліятэкі Зэльвенскага раёна прысвяцілі юбілею Максіма Багдановіча шэраг мерапрыемстваў.

Напрыклад, на імпрэзу «Ня згасная зорка беларускай зямлі» супрацоўніца Елкаўскай сельскай кніжніцы запрасіла сваіх чытачоў. Падчас мерапрыемства Алена Дзянішчык распавяла дзецям пра літаратурную спадчыну Максіма Багдановіча, пазнаёміла з біяграфіяй і творчасцю паэта.

У Каралінскай інтэграванай бібліятэцы на літаратурнай гульні «І вее верш мой дзіўнай казкай» хлопчыкі і дзяўчынкі ў гульнявой форме даведліся пра жыццё і творчасць паэта. Па ролях прачыталі паэму-казку «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык».

У сектары па абслугоўванні дзіцячага чытача Зэльвенскай раённай бібліятэкі праведзена літаратурна-музычная імпрэза «Ня згасная зоркай ты ў небе Радзімы навекі». Дзеці не толькі пазнаёміліся з багатай творчай спадчынай паэта, але і паслухалі песні на словы Максіма Багдановіча. А потым правялі гучныя чытанні яго вершаў.

На літаратурным вечары «Зорка на небасхіле» супрацоўніцы раённай бібліятэкі дэкламавалі вершы паэта, якія і ў нашы дні гучаць пранізліва і тонка. Удзельнікі таксама далучыліся да бібліятэкараў, а некаторыя чыталі лірычныя і мілагучныя вершы аўтара. І гэта яшчэ адзін доказ таго, што ў наш родзе жыў вялікая любоў да паэзіі Максіма Багдановіча.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

Незабыўны Багдановіч

У кніжніцах Астравецкага раёна адзначылі 130-годдзе з дня нараджэння Максіма Багдановіча. У Астравецкай раённай бібліятэцы прайшоў музычна-паэтычны вернісаж для вучняў 8 класа школы № 3 «Нязгасная зорка паэта».

Бібліятэкары аддзела абслугоўвання і інфармацыі з захапленнем распавялі пра жыццёвы і творчы шлях класіка. Удзельнікі імпрэзы змаглі здзейсніць невялікі экскурс у гісторыю і глыбей пазнаёміцца з творчасцю Максіма Багдановіча, зорка якога ззяе да гэтага часу, бо ён жыў у сваіх творах.

Вучні 5 «Б» класа СШ № 3 разам з супрацоўнікамі дзіцячай бібліятэкі здзейснілі паэтычную вандроўку «І зорка гарыць, і не вяне вянок» па творчасці паэта. Школьнікі праслухалі аўдыёзапісы дэкламацыі вершаў Багдановіча і песню на яго словы.

Бібліятэкар Падольскай сельскай бібліятэкі Вера Малахвей правяла ў мясцовай школе літаратурную вечарыну «Незабыўны Максім Багдановіч», дзе расказала пра гісторыю выдання зборніка «Вянок», зачытала яго лірычныя вершы.

У Рытанскай сельскай кніжніцы прайшла імпрэза «Незабыўны Максім Багдановіч». Бібліятэкар Ганна Якубцэвіч нагадала пра кароткае, але насычанае жыццё паэта. Гучалі вершы, цікавыя факты з біяграфіі. Прыгадалі творы, якія былі пакладзены на музыку.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

Не згасне зорка

Юбілей Максіма Багдановіча стаў для супрацоўнікаў і чытачоў Жодзінскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі нагодай для правядзення свята паэзіі і музыкі.

Бібліятэкар Ірына Хілюціч дэманструе Псалтыр XVIII ст.

Як вядома, у фарміраванні творчай індывідуальнасці М. Багдановіча значную ролю адыграў фальклор. Цікавіўся паэт славянскімі міфамі, легендамі і паданнямі, праз якія імкнуўся раскрыць спецыфіку духоўнай самабытнасці беларусаў.

На вечарыне быў праведзены творчы эксперымент: спачатку зачытана паданне пра Змяінага Цара, а потым верш М. Багдановіча «Змяіны Цар». І прысутныя адчулі, як класік у айчыннай літаратуры з дапамогай мастацкага слова ўдалося ператварыць міфічны вобраз у паэтычны твор.

Калі па запрашэнні рэдакцыі «Нашай Нівы» паэт прыехаў у Вільню і наведваў Беларускі музей, яго вельмі ўразіла калекцыя старажытнай спадчыны: кнігі, славуцы, тэацыяны, крыжы, манеты, пячаткі, ткацкія вырабы. Пад уражаннем ад гэтай калекцыі ён стварае гістарычны вобраз Радзімы ў вершах «Слуцкія ткачыкі», «Летапісец», «Перапісчык», «Кніга» і інш. Дзякуючы таму, што ў нашай бібліятэцы таксама ёсць некалькі выданняў XVIII—XIX стагоддзяў, з якімі ўдзельнікі імпрэзы змаглі пазнаёміцца, удалося яскрава данесці да прысутных змест верша «Кніга». Ахвотныя (абавязкова ў белых пальчатках) нават патрымалі гэтыя каштоўныя экзэмпляры ў руках.

«Падарункі» ад Багдановіча — цукеркі «Знічкі» з прыклеенымі да іх вершаванымі радкамі паэта — атрымалі самыя актыўныя ўдзельнікі мерапрыемства,

якія дружнай камандай прачыталі верш «Страцім-лебедзь».

Творчасць Максіма Багдановіча натхняе многіх паэтаў і мастакоў на ўвасабленне яго вобраза ў вершах і мастацкіх творах. Удзельнікам мерапрыемства былі прадэманстраваны партреты і прадэкламаваны вершы, прысвечаныя класіку, якія сведчаць: зорка паэта не згасе.

Рарытэтыныя выданні.

Ірына ІВАНОВА,
фота аўтара

Дзе чэрпаецца натхненне

Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча ў межах тыднёвай беларускай мовы і літаратуры вучні гімназіі № 10 г. Мінска Яна Высоцкая, Іван Кравец, Максім Лапко, Мікіта Кадзін і Аляксандр Васілеўскі падрыхтавалі практы «Жыццёвыя пуцявіны паэта», згадалі вядомыя факты пра класіка, адкрылі новае, невядомае.

Аматары паэзіі сабраліся на сустрэчу з Інай Фралавай, супрацоўнікам Мінскага гарадскога аддзялення Саюза

пісьменнікаў Беларусі, натурай творчай, улюбёнай у сваю справу.

У вершы «Край» аўтар прызнаецца, што акрыляе яе душу, дзе яна чэрпае натхненне:

*Там у светлых барах
Некранутай ад веку раскошы —
На прасторы зямной,
Для мяне не іначай як рай,
Ёсць куточак малы,
Месцаў іншых не лепшы, не горшы,
Але сэрцам сваім адчуваю —
Радзімы мой край.*

Простыя рэчы

Геаметрыя, якая абавязкова спатрэбіцца!

Мода на адзенне і ўпрыгажэнні мяняецца з хуткасцю ветру. Але рэчы аўтарскай работы, якія існуюць у адзіным экзэмпляры, маюць найбольшую каштоўнасць. Пра тое, як не страціць арыгінальнасць, трапіўшы пад уплыў індустрыі моды і розных трэндаў, гутарка з супрацоўніцай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, даследчыцай літаратуры, аўтаркай многіх ініцыятыў і праектаў Таццянай Лаўрык.

— Таццяна, што натхніла займацца бісерам?

— У дзяцінстве я кожнае лета праводзіла ў бабулі і дзядулі ў вёсцы Моўчадзь, што ў Баранавіцкім раёне Брэсцкай вобласці. Там жылі бацькі і маці, і таты. Ужо ў тыя часы мне падабалася шыць адзенне для лялек. Бабуля ў мясцовай швачкі здабывала мне абрэзы тканіны самых розных колераў. Таму і лялькі атрымліваліся заўсёды вельмі модна апранутыя. Бабуля Рыта (Малгажата) была майстрыцай на ўсе рукі: вязала, навучыла і мяне, шыла, вышывала крыжыкам. У мамы і маёй сястры такіх здольнасцей не было. Таксама добра шыла прыгожае адзенне для сябе мая цётка — малодшая сястра мамы. Магчыма, гэта паўплывала, хацелася быць на яе падобнай. Да таго ж яна вельмі прыгожа малявала: перадаўся талент дзядулі, які ўспадчыніў яго ад сваёй маці — яна стварала іконы. Сам дзядуля выкладаў беларускую мову і літаратуру ў школе-інтэрнаце, але вёў яшчэ гурток маленькіх мастакоў. Якія прыгожыя палотны ён маляваў! І цяпер адно з іх вісіць у маёй кватэры: напісанае алеем, у прыгожай аправе! Захаваўся ў дзядулі і бабулі вельмі прафесійныя карціны мастака пачатку XX ст. — дзядзькі дзядулі.

Услед за цёткай я пачала цікавіцца швейнай справай, наведвала курсы

кройкі і шыцця, шыла для сябе незвычайнае арыгінальнае адзенне. У 1990-я аднакурснікі і аднакурснікі з непаразуменнем іншы раз успрымалі мой стыль. Заўсёды любіла ўпрыгожыць строй незвычайнымі пацёркамі, асабліва з каштоўнымі камянямі. А ў тыя 1990-я дзядзяткі насілі ў пацёрках бурштын, гранат доўгімі нізкамі. У пачатку XXI ст. такая мода пачала адыходзіць, успрымалася ўпрыгажэннем для ўжо немаладых жанчын. Да таго ж і шыць на сябе ўжо не хапала часу, з'явілася моднае адзенне, якое можна было лёгка набыць. У мяне ўзніклі новыя зацікаўленасці. Але разам з тым хацелася заставацца стыльнай і моднай.

У выніку вырашыла выбраць курсы па стварэнні арыгінальных мастацкіх упрыгажэнняў. Так выйшла на бісеропляценне. У першую чаргу хацелася рабіць нешта для сябе, родных. Разуме-ла, што калі буду старанна вучыцца,

то змагу ствараць аўтарскія падарункі. Да таго ж падабраўся добры калектыў у групе: усе апантаныя, зацікаўленыя — вучыцца было прыемна. З натхненнем выконвала дамашнія заданні. А дзякуючы таму, што ў мяне была цэлая скрынка пацерак з каменчыкаў, то і рабіла ўсё з задавальненнем. Да таго ж змагла зноў вярнуцца да сваіх любімых каменняў, але ўжо ў бісернай аздобе, больш сучаснай.

— На першы погляд здаецца, што гэтая праца вельмі аднастайная. Як у цябе хапае цягнення гадзінамі працаваць з такім матэрыялам?

— На жаль, не заўсёды магу доўга сядзець з бісернымі ўпрыгажэннямі. Па характары я не з уседлівых. Але вельмі хацелася, акрамя ўпрыгажэнняў, навучыцца і ткаць з бісеру, рабіць дызайнерскія рэчы. Гэта патрабуе часу, вытрымкі, уважлівасці. Станок у мяне самаробны, я выткала з бісеру некалькі малюнкаў па ўжо распрацаваных схемах. Зрабіла дрэва бансай з чырвонага бісеру, якое мяне так радуе дома; займалася ювелірнымі яйкамі. Праца цікавая, але патрабуе шмат вольнага часу, якога сёння ў мяне, на жаль, няма.

Кожны чалавек у пэўны момант свайго жыцця займае ў большай ступені працай ці рукі, ці галаву. Магчыма, той час, які я аддавала на бісеропляценне, паўплываў на вялікую колькасць цяперашніх ініцыятыў, якія проста фарміраваліся ў цішы разваг і думак у маёй галаве, а цяпер не даюць спакойна спаць.

— Раскажы, калі ласка, пра свае адчуванні падчас працы. Што яна дае табе акрамя пачуцця задаволенасці, калі бачыш гатовую рэч?

— Апошнім часам шмат рабіла амерыканскіх жгуту, якія ў сваім складзе маюць каштоўныя каменні і могуць упрыгожыць любы строй. Трымаеш у руках

гатовую рэч і адчуваеш задавальненне, асалоду ад таго, што нешта зрабіў уласнымі рукамі, і ўпрыгажэнне непаўторнае. Шмат падарыла такіх жгуту родным і блізкім, прыдумвала і стварала іншыя незвычайныя пацёркі з каменняў і бісеру. У свой час рабіла рэчы і на заказ, але зразумела, што адчуванне зусім іншае, чым калі робіш нешта сабе ці ў падарунак. Часта згадваю бабулю і думаю, што яна ганарылася б мною: працую рукамі — атрымліваецца прыгажосць.

— Ты выкарыстоўвала гатовыя схемы ці штосьці прыдумвала сама?

— І гатовыя схемы, і прыдумвала. Напрыклад, яйка, якое апляла бісерам. Малюнак выбірала сама, ён нагадваў пра снег, снежныя занысы і холад, якія адчувала тады ў душы. На той час любімым быў сіні колер. Стаўленне да яго ўжо змянілася. Цяпер гэта неабходнасць офіснага стылю.

— Што галоўнае ў бісеропляценні і ці можа гэтаму навучыцца кожны?

— Майстру бісеропляцення патрэбна ўсёадпаведна, адчуванне стылю, умёнае падбіраць колеры і бачыць малюнак таго, што павінна быць створана яго рукамі. Таму не абысціся без вобразнага ўяўлення, ведання геаметрыі, матэматыкі. Чаму? Вялікае значэнне пры стварэнні такіх рэчаў адыгрывае правільны падлік рознакаляровых бісерынаў, уяўленне фігуры, якая павінна сфарміравацца. Я не была вялікім матэматыкам у школе, слаба разумела геаметрыю, таму для мяне стала радасцю спазнаць таямніцы бісеропляцення. Яно нагадвае вязанне, але разам з тым і адрозніваецца. Не кожны можа авалодаць гэтай тэхнікай. Цяжка сказаць, чаму. Магчыма, як і вязаць не кожны можа. Залежыць ад вобразнага ўспрымання, адчування стылю, колераў...

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Калядная гісторыя і іншыя цікавінкі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае паслухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы паэта.

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне» ў выкананні Алега Вінярскага. У «Радыёбібліятэцы» прагучыць твор Чарльза Дыкенса «Калядны харал». Чытае заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рагаўцоў. Апаваданні беларускіх і замежных аўтараў чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных. Аматарам паэзіі праграма «Прачулым радком» гэтым разам прапануе вершы Алеся Бадка.

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радыёспектакль «Калядная рапсодыя» паводле апавадання Уладзіміра Караткевіча і радыёверсія спектакля

Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Шляхціц Завальня» паводле Яна Баршчэўскага.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе ў выхадны праект «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўку «Грот афаліны» паводле Паўла Місько. Чытанні ладзяцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучыць твор Уладзіміра Ліпскага «Закаханы трэцякласнік». Штогучар у 21.00 для маленькіх выхадзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» — радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Да ўвагі слухачоў — гутарка з пісьменнікам Алесем Бараноўскім. У праграме магчымы змены. Расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

25 снежня — 130 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Луцэвіч (1891—1960), літаратуразнаўцы, заслужанага дзеяча культуры БССР, жонкі Янкі Купалы.

25 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Налі Маркавай (Анастасіі Паўлаўны, па мужу Хмары; 1906—1994), паэтэсы.

25 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Маргарыты Громавай (1926—2007), актрысы.

25 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Лілі Давідовіч (1936—2002), актрысы, народнай артысткі БССР.

25 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946) Уладзіміра Зайцава, акцёра, рэжысёра, мастака тэатра лялек.

25 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946) Аляксандры Станкевіч, мовазнаўцы.

26 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Сяргея Навіцкага, акцёра.

27 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Якава Буракова (1911—1988), акцёра, заслужанага работніка культуры БССР.

27 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дзяменцёва (1926—2010), мастака кіно, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

27 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Юрыя Карачуна (1931—1997),

графіка, мастацтвазнаўца, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

28 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Ісідара Бары (1906—1944), харавога дырыжора, педагога.

28 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Радзівонава (1906—2000), расійскага і беларускага акцёра, народнага артыста РСФСР.

28 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Паўла Пагодзіна (1916—1983), жывапісца.

29 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Шабана (1936—1982), паэта, драматурга, акцёра, рэжысёра.

29 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Наталлі Гарбаценкі, беларускай актрысы.

29 снежня — 50 гадоў з дня нараджэння (1971) Андрэя Волчака, акцёра.

30 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Ялоўчык (1911—1999), пісьменніцы.

Калектыў Гродзенскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» выказвае шчырае спачуванне паэту Дзмітрыю Мікалаевічу Радзівончыку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадка
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
23.12.2021 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 639

Друк Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 3136
Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

